

Bajtársi Levél

A M. KIR. CSENDŐR BAJTÁRSI KÖZÖSSÉG
KÖZPONTI TÁJÉKOZTATÓJA

*Hiszek egy Istenben, hiszek egy hazában,
Hiszek egy isteni örök igazságban,
Hiszek Magyarország feltámadásában!*

Amen.

Kiadja:

a MKCSBK VEZETŐSÉGE
VETERANS' ASSOCIATION

of the former Royal Hungarian Gendarmerie
Administration Centre
712-54th Avenue, S.W.,
Calgary, Alberta, Canada
T2V 0E1

VILÁGSZERVEZETÜNK

a M. KIR. CSENDŐR BAJTÁRSI KÖZÖSSÉG — MKCsBK —
alakult 1948-ban.

Bajtársaink hivatalosan bejegyzett jótékonycélu társadalmi
egyesületeket alapítottak

az Amerikai Egyesült Államokban:

Ohio államban: Family Society of Hungarian Veteran Gendarmes
(Magyar Csendőrök Családi Közössége) Charter B.56-940,
Cleveland, Ohio, USA., 1958. július 14-én.

Kanadában:

Ontário tartományban: Royal Hungarian Gendarmerie Veterans'
Benevolent Association. No.10. Liber 1163
Province of Ontario, Toronto (Ont.)
1962. szeptember 27.

Quebec tartományban: Association des Veterans Gendarmes
Royaux Hongrois, MKCsBK No. 96 Libro C-268,
Quebec, (P.Q.) le decembre 1972.

Alberta tartományban: Veterans' Association of the former Royal
Hungarian Gendarmerie, No. 8775, Edmonton,
Alberta, 28th October, 1975.

A MKCsBK VEZETŐSÉGE:
vitész Baranchi Tamáska Endre
MKCsBK vezető

A MKCsBK Vezetősége önként és önzetlenül intézi világszervezetünk
tájékoztató, nyilvántartó és segélyügyi szolgálatát.

FELADATAINK:

- 1./Bajtársainkkal az összeköttetést fenntartani, érdekeiket képviselni,
összejöveteleinkről és a személyi változásokról őket értesíteni.
- 2./Előadások, ünnepélyek társasvacsorák rendezésével anyagi alapot
teremteni és ebből rászoruló bajtársainkat és hozzátartozóinkat segí-
teni.
- 3./Ápolni a szolgálati ideálokat és kegyelettel megőrizni emlékét a volt
M.Kir. Csendőrség azon tagjainak, akik a törvény és a rend szolgál-
latában az emberi szabadságjogok és a közbiztonság védelmében
Hazájukért áldozták életüket.
- 4./Az állampolgári jogok és kötelességek megismerése és teljesítésében
segédkezni.

(Folytatás a borítólapon utolsó előtti oldalán)

BAJTÁRSI LEVÉL

A M. KIR. CSENDŐR BAJTÁRSI KÖZÖSSÉG KÖZPONTI
TÁJÉKOZTATÓJA

XXXIII. Évfolyam

Calgary, 1980. október 31-én

2. szám

TARTALOM

1./ Bevezetés	
MKCsBK Bajtársi Levél Szerkesztő Bizottság: Ajánlás	3
vitész Baranchi Tamáska Endre: Az elszakíthatatlan lánc	4
vitész Király Gyula: ... a nagy Ünnepnapért!	5
Domokos Sándor: Gondolatok egy szobor előtt	6
Domokos Sándor: a Csendőr. (Jubileumi emlékszobor)	9
Lukács László és mások: Emléksorok	10
2./ Adatok a 100 év történetéhez	
Dr. Kiss Gyula: <u>Közbiztonságunk múltjából</u>	13
Antalffy Pál: A m.kir. Csendőrség és Erdély	19
Dr. Preszly Lóránd: <u>A m.kir. Csendőrség közbiztonsági szolgálatának megszervezése és működése 1918-ig</u>	21
Dr. Preszly Lóránd: A horvát-szlavon csendőrség	32
Lengyel Béla: A m.kir. és a m.kir. horvát-szlavon Csendőrség állomány 1914-ben	34
M.kir. Honvédelmi Miniszter: Csendőrtízparancsolat	36
Öreg csendőr: A m.kir. Csendőrség közbiztonsági szolgálatának fejlesztése, kiterjesztése 1945-ig	37
„Audiatur et altera pars”: A második világháborúban	42
Magyar Ilona: Emigráció Hungarica 1945 (Bronzöntvény)	52
Jegenyés Pál: Csendőrök az emigrációban	53
czecei Mátéffy István: Kedves Bajtárs!	56
folkusfalvi Folkusházy Lajos: Csendőr Bajtársak!	58
vitész Király Gyula: Kedves Csendőr Bajtársaim!	59
vitész Kövendy Károly CM: Kedves Bajtársak!	60
vitész Vattay Ferenc: Ünnepi üzenet	62
vitész Baranchi Tamáska Endre: Kedves Csendőr Bajtársam!	63
3./ Tanulmányok	
Bihari Bünlátó: Vádak, vádlók és vádoltak	65
Sy — Ky: A csendőrség sportja és versenyei	69
4./ Feljegyzések, körlevél, visszaemlékezések	
vitész Vattay Ferenc: Feljegyzéseiből	77
vitész Ághy-Asbóth Zoltán: Körlevél	84
Dr. Bányay László: Testületünk és a betüvetés	86
Bánfai József: Utolsó napi szolgálat Hazánk földjén	88

5./ Elbeszélések, novellák, gondolatok, versek	
Fejér Károly: Magyar csendőr induló, 1962. IX. 27.	90
vitéz Nagy Lajos: „Már én többet csendőrkáplár nem leszek!”	91
Hajas István: Őrségváltás (vers)	95
vitéz Bakonyi-Molnár Béla: Protekció a járőrvezetői tanfolyamon	96
vitéz Csiky István: Harangszó (vers)	99
Kovács György II.: Gondolatok	100
Németh Ernő: Lábad nyomán (vers)	101
D — 59: Az útmester	102
Turcsányi Mihály: Kovács altábornagy úrhoz (vers)	103
Néhai Beóthy Kálmán: Az ismeretlen	104
6./ Tervek, tervezetek, testamentum	
Dr. Balló István: Tervek, tervezetek a volt m.kir. csendőrség igazolására és visszaállítására	108
Domonkos László: A közbiztonság	121
Jegenyés Pál: Visszaemlékezés	122
vitéz Szombathy Lajos János: Testamentum	126
7./ Közösségi, Egyesületi és Társadalmi események	
Beszámolók a Csendőrnapi és más összejövetelekről	131
A magyar élet eseményei világszerte	143
8./ Bajtársi hírek	
Apáik nyomdokában a magyarságért	149
Domokos Sándor: Egy öreg csendőr levele... a második generációhoz	154
Dicséret, elismerés, kitüntetés, tagfelvétel	157
Házasságkötés, születés, gratuláció	158
Betegségek, felgyógyulások	159
Halottaink	160
Özv. Borka Gyuláné: Magyar sors (vers)	170
9./ A 100 éves Jubileum hírei	
A megelőző „Körlevél”-ek helyesbítése, kiegészítése	171
A Toronto-i Központi Jubileumi Rendező Bizottság tudósítása	172
10./ Értesítések	
Könyvismertetés	174
A Vezetőség levelesládájából	177
Értesítések	183
Pénzküldemények nyugtázása 1980.III.13—VIII.31-ig	184

1881 — 1981

**A törvény és a rend szolgálatában
az emberi szabadságjogok, közbiztonság és
az ezeréves határok védelmében Hazánkért**
életüket áldozó elesett, mártírhalt eltűnt és elhunyt Bajtársaink
emlékének ajánlja
az MKCsBK Bajtársi Levél ezen ünnepi számát

Az elszakíthatatlan lánc

Amikor a csendőresküt letettük, elköteleztük magunkat arra, hogy egy Testületnek a Magyar Királyi Csendőrségnek leszünk tagjai. Ezt a kötelességteljesítést mindnyájan önként vállaltuk, s ezért mind jóban, mind rosszban helyt kell, hogy álljunk azokért, amelyekre egy alkotmányos ország törvényei köteleztek bennünket. Szolgálatunk fölött mindig ott lebegett — mind békében, mind háborúban — csendőrzelszavunk:

Híven, Becsülettel, Vitézül!

Ezt az élethivatást széttörte, megsemmisítette a vesztes háború, s az új, szovjet által megalkotott magyar-bábkormány egy erőszakkal kiköve-telt rendelettel. A Csendőrség azonban csak papíron szűnt meg, annak tagjai még ma is meg vannak a vasfüggönyön innen és túl, akik a bosszúállás éveit túléltek.

Egy bátor kis csendőrcsoport nyugaton, még 1948. november 20-án ké-szítette el a „Bajtársi Levél” első példányát. Ez a kis újság lett az össze-kötő kapocs, „az elszakíthatatlan lánc” a világba szétszóródott csendő-rök között. Éreztük és érezzük, hogy ez a kis újság, amelyik 33 évvel ez-előtt jelent meg először, s ma már egy terjedelmes, tartalmas, nagy-lapszámú újsággá fejlődött — tart minket a legjobban össze. A Bajtársi Levél jövőre XXXIV. évfolyamába lép. Ez egy fél emberöltő. Álljunk meg ennél a mérföldkőnél, s annak szerkesztői, munkatársai előtt, s hajtsuk meg a bajtársi megbecsülés és elismerés zászlaját.

A M.Kir. Csendőrséget száz évvel ezelőtt szervezték meg Magyaror-szágon, a MKCsBK elődjét, a Magyar Csendőr Bajtársi Asztaltársasá-got 1947. július 21-én Graz-ban, Ausztriában alapították meg, tehát 33 év-vel ezelőtt.

Hálával és elismeréssel adózunk azoknak, akik vitték és viszik a MKCsBK zászlaját, s annak életében munkájukat alaposan kivették, de bajtársi elismerésünket és köszönetünket tolmácsoljuk azoknak is, akik az „elszakíthatatlan lánc”-ot, a Bajtársi Level-et eljuttatják kezünkhöz, mert ők önzetlen, s fáradságos munkát végeztek és végeznek napi ke-nyérkereső munkájuk mellett.

A MKCsBK és a Bajtársi Levél tevékeny tagjai — a ma is igaz csend-őrök — beleírták nevüket örökre a M.Kir. Csendőrség történetébe, mert kiváló munkájukkal erőssé kovácsolták „az elszakíthatatlan lánc”-ot.

„...Hinnünk kell, imádkoznunk és dolgoznunk kell. Így Isten, az örök Igazság elhozza számunkra a százéves Évfordulót!

Majd ott és akkor magasba lendülnek a megtépett csendőrzászlók... alásorakoznak kicsi létszámban az idősebb, utánuk nagy létszámban a fiatalabb korosztálybeli csendőrök. Teljes létszámban követik őket fiaink, unokáink együtt a csendőrbarátokkal.

Fölcsendül a Himnusz, meghajolnak a csendőrzászlók és akkor majd minden magyar együtt imádkozik a csendőrökkel.

A már örökre elköltözött öregeket a fiatalok és az unokák fogják he-

lyettesíteni és a költő szavaival élve:

„...hol sírjaink domborulnak, unokáink leborulnak és áldó imádság mellett mondják el szent neveinket...”
mert Ők híven, becsülettel és vitézül dolgoztak:

A mai nagy ünnepnapért!

néhai vitéz **Király Gyula** ezredes, a MKCsBK volt örökös tb. vezetője.
(Sao Paulo, 1976. január 5.)

Gondolatok egy szobor felett

Az alkotónak legfontosabb feladata, hogy amit meg akar valósítani, azt először saját szellemi világában tisztán kialakítsa. Én is ezzel a feladattal találtam magam szemközt, midőn a „Csendőr” mellszobrának megalkotására felkértek. Először magam előtt kellett tisztáznom kinek is akarok valóban emléket állítani. A híven, becsülettel és vitézül hármass fogalma azonban mindaddig csak szó, míg azt érzékelhető formává nem alakítom. Rövid csendőrmultam emlékei között kezdtem keresgélni.

Először a **hűség** fogalmát kerestem emberi alakban. És a sok ismerős arc közül Maráczai próbacsendőr tizedes nyílt tekintetével találtam magam szemközt. Maráczai tizedes... az arc harminchat év kódéből bukkan elő. Napbarnított, fiatal, villogószemű, értelmes arc. Fél éve van az iskolánál, de most az iskola-alakulat mint zárt egység harcol Szolnok mellett. Engem az események Szolnokra szólítottak be, amikor a Kormányzó Úr hadparancsa megszólalt a rádióban. Szolnok utcái tele a németek híres Tigris páncélosaival. Az ablakból látom, amint az ágyúcsövek vízszintesre ereszkednek. Értek németül és hallok amint a német parancsnok utcai harcokra való felkészülésre ad parancsot. Én felkapok a biciklimre és sietve nekiindulok Tószeg felé, ahol a századom a Tisza mentén harcban áll az oroszokkal. Az országút elhagyatott, de a tanyákban meghúzódva ott állnak a németek. Lehetőleg próbálom elkerülni őket. Végre megpillantom a tanyacsoportot, ahol a századunk harcálláspontja van. Itt pattan elém Maráczai tizedes. Tisztelegve jelenti, hogy ő a rajával a németek ellen arccal tüzelőállásban van. A százados úr parancsa — teszi hozzá, — hogy sündisznó állásba megyünk és felvesszük a harcot azzal, aki támad, legyen az orosz, vagy német. A szemében látom az elszántságot. — Mennyi lőszer van az embereknél — kérdem. — Negyven éles meg két kézigránát fejenkint, azonkívül még van a zsákmányolt Skoda golyószórónk is, vagy ezerötszáz tölténnyel — feleli.

Szeretném megölelni, de a fegyelem tiltja az érzelem ilyen megnyilvánulását. Csak magamban érzem a szeretet melegét, mely előtt ekkora fenntartás nélküli hűség láttán. Egy kis magyar csendőrszázad így áll sündisznó állásban három napig szemben az orosz és a német hadsereggel. Bármelyik támadás elsöpört volna bennünket a föld színéről. De mi nem alkudoztunk, nem kerestünk kiutat. A Maráczai féle hűség egyöntetűen élt mindenki benn. Pár napra aztán jött a parancs, hogy a háború tovább folyik. Mikor Maráczira néztem nem láttam az arcán semmi megkönnyebbülést. Értettem a gondolatát. Valahogy becsületesebben éreztük mindketten magunkat dacolva a világ két legzsarnokibb hatalmával. Ma, mikor a hűségről akarok képet alkotni, Maráczai tizedes elszántsága jut eszembe...

A **becsület** sem volt soha egy könnyen megmintázható fogalom. Itt az öreg Horváth Pista csendőrzászlós alakja bukkan elő a hadifogolytábor sötétjéből. Az öregot érdemeire való tekintettel léptették elő alhad-

nagyból zászlóssá. Pista bácsi alakja — mert csak így hívta őt mindenki — megtévesztője volt a becsületességnek a tábor minden erkölcsi alapját aláásó légkörében. Mert könnyű úrnak lenni a tisztietkezde fehérabroszos ételektől megrakott asztalánál. Bizony nem sokan maradtunk „urak” ott, ahol a csajka étel az életbenmaradást jelentette. Ám a mi Pista bácsink minden körülmények között úr maradt a szó legnemesebb értelmében. Amikor egyik fogoly elvesztette a mahorkás zacskóját, ami ott a pénztárcával volt egyenértékű fogalom, az öreg azt megtalálta és addig járt barakról barakra, míg azt vissza nem juttatta tulajdonosának. Ez olyan hallatlan eset volt, hogy mint legenda járt szájról, szájra. A szent kenyér szétoztása körül mindig veszekedések törtek ki. Ki kapja a serclit, ki kapja a szeletek közötti választás jogát, ezek mind élet-halál fontosságú kérdések voltak a foglyok számára. Az egész barakkban csak Pista bácsi tudta megőrizni nyugalmát és elfogulatlanságát. Őt szavaztuk meg kenyérelosztónak, mely a bizalom legnagyobb jele volt. Mindenki, ahogy azt katonáéknál nevezték „szerzett” magának valami ételmezt. Persze becsületes nevén lopás volt az. A kolhoz krumpliját loptuk, ha csak tehettük. Hogy a motozást kijátszuk, lapos szeletekre vágva, drótra fűzve tapasztottuk a testünkre a jéghideg krumplit, hogy azt azután a táborban megsütve pótoljuk a vacsorát. Mindenki csinálta ezt, csak Horváth István zászlós nem. A hadnagyok, főhadnagyok, s törzstisztek is szereztek, ha csak tehették, ám Pista bácsi nem. Ő is evett kinn a kolhozban, ha tehette, de nem capcarázott. Egyszer már én sem állhattam meg szó nélkül és megkérdeztem, hogy miért olyan különc. Akkor az öreg felém fordult és még ma is látom a tekintetének komolyságát ahogyan mondta. — Tudod öcsém nem tudom magam rávenni. Valamikor én voltam a rend öre... és nem tehetek róla, de ma is annak érzem magam. Tudom, ti azt mondjátok, hogy vén bogaras hülye, csak hogy én nem nektek tartozom felelősséggel öcsém... — hanem kinek? A ruszkiaknak tán? — Nem. Mindennél nagyobb hatalomnak öcsém, a saját becsületemnek! — Minden további szó a torkomra forrt. Most azonban, mikor a becsületességről akartam magamnak képet alkotni, az ő arcvonásait idéztem.

Végül pedig a **vitézség** arcvonásait keresve sok-sok halott arc merült föl a múltból. Az a lovas őrmester, kinek hulláját Tószeg alatt találtuk meg a kukoricásban sok száz kilótt hüvely társaságában, mert halálig védte bajtársait az orosz bekerítés veszélyétől. Perina szakaszvezető, aki egyedül ment ki járőrbe az orosz partizánoktól uralt területre összekötni a telefonvezetékét, Majoros őrmester, akivel együtt voltam járőrben, meg Halmos szakaszvezető, aki az állatkert közelében esett el, mind megannyi arca a hősiességnek. Mindezek az arcok kísértettek akkor, amikor a „Csendőr” szobrának megalkotásához hozzáfogtam.

Bajtársam, hogy sikerrel teljesítettem a feladatomat azt ne abból bíráld meg, hogy a jv. jelvény helyesen van-e odaillesztve, vagy hogy az álladzószíj csattja elvág-e a fülcimpával. Ezek csak külsőségek, melyeknek van ugyan célja a fegyelem szempontjából, de magukban még nem tesznek senkit csendőrré. Amikor majd szembekerülsz e szoborral nézz a szemébe és kérdezd magadtól, hogy ez a tekintet híven tolmácsolja-e a hűség, becsületesség és bátorság fogalmát? Ha igen, úgy fogj vele gondo-

latban kezet és ne szégyeljed a becsület nevében bevallani, ha a hármas eszménykép ellen néha vétettél is. Mert az nem szégyen, ha el-elbukunk a küzdelemben. A szégyen az, ha nem akarunk felállni. A szégyen az, ha botlásunkra mentségeket keresünk. Az otthoni kormány minden alkalmat felhasznál, hogy emlékünket beszennyezze. Hogy az öreg Pista bácsi szavait idézzem, mi nem nekik tartozunk hűséggel, hanem a magunk lelkiismeretének. Az kéri majd tőlünk számon, hogy méltó tagjai voltunk-e annak a testületnek, mely a hűség becsületesség és a bátorság hármas jelszavában tömörítette össze életünk feladatát. És ez a hármas jelszó még jobban kötelez, mint valaha. Mert nekünk most itteni ma-

gatartásunkkal kell rácáfolni az otthoni csatlósok vádjaira, és ezzel értelmet adni bajtársaink önfeláldozásának. Csak így élve vagyunk méltó képviselői a Magyar Királyi Csendőrség hagyományainak.

A Jubileumi Emlékszobor felírása

A Csendőr

JUBILEUMI EMLÉKSZOBOR

a m.kir. Csendőrség alapításának 100. évfordulójára.
Leleplezésre kerül a torontoi találkozón 1981-ben.
(Készítette Domokos Sándor fhdgy. (Winnipeg, Manitoba, Kanada)

EMLÉKSOROK.

A/ m. kir. Csendőrség 40 éves működése alkalmával:

„A magyar csendőrség ama — fájdalom — csekély számú intézményünk közé tartozik, amelyekről el lehet mondani, hogy teljesen beváltak. Aki ismerte az abszolút korszak rettegett és gyűlölt zsandárságát, az nem képzelte, hogy jöhet oly idő, amikor a magyar ember nemcsak a legteljesebb elismeréssel, hanem egyszersmind a legnagyobb rokonszenvvel is fog a csendőrség intézményére tekinteni.

Ez az idő bekövetkezett és ez magyarázza meg azt a kétségtelen tény, hogy az ország egész lakossága ma egy óhajtásban találkozik, hogy ez a közhasznú és áldásos intézmény minél jobban fejlődjék és virágozzék.”

Lukács László
v.b.t.t., ny. miniszterelnök és belügyminiszter.

„A magyar csendőrség azon kevés állami intézmények egyike, mely az egész magyar nemzet osztatlan szeretetét és bizalmát élvezte fennállásának első napjától kezdve szerencsétlen hazánk elbukásáig. Tisztelet és nagyra becsülte mindenki széles ez országban a csendőrséget, mely mindenkor feladatának magaslatán állott és melynek minden tagja a legmagasabbtól kezdve a szolgálatot tevő csendőrig becsülettel és lelkiismerettel végezte a reáruházott igen nehéz munkát.

Régi dicsőségében akkor fog ragyogni a csendőrség ismét, a nemzet bizalmát és szeretetét akkor nyeri vissza hazánk közbiztonságának e nélkülözhetetlen tényezője, ha történelmének széttépett fonalát erős kézzel ismét felveszi.”

bárá Szurmay Sándor
v.b.t.t., ny. honvédelmi miniszter és gyalogsági tábornok.

„A megbecsülés, az elismerés és szeretet, amellyel az intézmény és annak tagjai iránt viseltetem csak fokozódott annak láttára, hogy a csendőrség a háború tartama alatt a legkülönbözőbb viszonyok között és az elenség előtt is milyen igazán hazafias, önfeláldozóan hősies és fáradhatatlanul buzgó és sikeres működést fejtett ki. Erről bárhol és bármikor készséggel teszek vallomást, mert úgy érzem és tudom ezt ma is.”

Sándor János
v.b.t.t., s. ny. belügyminiszter.

„A közbiztonság és közrend megszilárdulása hazánkban tulajdonképpen a csendőrség felállításával kezdődik. Ez a kizárólag hivatásának élő minden anyagi és politikai érdekeken felül álló testület nemcsak nélkülöz-

hetetlen tagolata volt adminisztrációnknak, hanem védője tisztaságának, pajzsa az állami és közhatósági tekintély megővésének. Súlyos viszonyok, a hadi helyzet által felidézett nehézségek, forradalmi jelenségek között sem ingott meg megbízhatósága, megővta hivatásának tisztaságát, számos jelét adta határozottságának, bátorságának önfeláldozó elszántságának.

Magas színvonalon álló derék tisztikara biztosítékot nyújt arra, hogy ma, midőn nemcsak a közrendnek és közbiztonságnak, hanem a magasabb politikai céloknak megővése is teendői közé tartozik, mindig eredményel lesz képes mind fontosabbá váló feladatainak megfelelni.”

Dr. Wekerle Sándor
v.b.t.t., ny. miniszterelnök és belügyminiszter.

B/ Az emigrációból:

(New York City-ből, 1952. II. 28-án Dr. Balló István örgy-hoz intézett leveléből:)

„Köszönöm a németországi csendőrbajtársak részéről a Csendőrnapi alkalmával részemre megküldött két nyomtatványt. A testületi szellem és a bajtársiasság fenntartása az emigrációban kétszeres jelentőséggel bír, mert megőrzi a múltból ami jó volt és meggazdagodik a külföldön azokkal az értékekkel, amelyekre az emigráció és annak tapasztalatai tanítanak mindnyájunkat.

Főleg egy szempont van, melyre fel szeretném az MHBK-ba és az MKCsBK-ba tömörült összes bajtársak figyelmét hívni: ne hadakozzunk a múlttal, hanem készítsük elő a jobb jövőt. Immár 11 éve élek az önként vállalt számkivetésben, sokszor lett volna rá okom, sőt jogom is arra, hogy panaszkodjam, sőt vádoljak is egyeseket. Sohasem tettem, mert úgy éreztem és úgy érzem, hogy ellenségeinknek a magunk kisebbítésével nem szállíthatunk municiót. Tudom, hogy minden becsületes magyar csendőr megérti és helyesli ezt a felfogást, mely egyedül képezheti a jobb jövő alapját és Hazánk felszabadításának reménységét.

Eckhardt Tibor
Magyarország Népszövetségi delegációjának vezetője 1934-ben,
meghatalmazott miniszter, a Kisgazda Párt volt vezetője.

(Buenos Aires-ben 1953-ban „Emlékirataim”-ban
kiadott feljegyzéseiből:)

„Bármit is hoz a jövő, kérve kérek minden magyart, aki e névre méltó és akár otthon szenved némán az idegen uralom alatt, akár kiülődözött keres magának és családjának fedelet meg falatot széles e világon: temessen el minden pártviszályt és személyes perpatvart és csak egyetlen egy célra vessen tekintetét, fordítsa minden erejét és csakis ezért dolgozzék, meg imádkozzék. Ez a cél mindnyájunk közös, szent célja:

Magyarország felszabadítása. Gondoljunk szüntelenül azokra, akik a legtöbbet, életüket áldozták édes hazánkért és hadifoglyainkra, akik még mindig idegenben szenvednek, — hogy áldozatuk ne legyen hiábavaló.”

vitész nagybányai Horthy Miklós
volt Legfelsőbb Hadurunk, Magyarország 25 éven át kormányzója.

Dr. Kiss Gyula:

Közbiztonságunk múltjából

I.

A vármegye közbiztonsága 1848-ig.

A régi korból, közbiztonságunk állapotáról csak a XIII. század elejéről való Várad Regestrum-ban találunk adatokat, mely a váradi káptalanak II. András királyunk korából (1205—35) származó jegyzőkönyve. Ez a feljegyzés tartalmazza Váradra, Szt. László király sírjához küldött felek 389 peres ügyének hivatalos ismertetését. Ezen emlékek szerint a pristaldus-oknak nevezett bírósági végrehajtók, akik ügyvédi feladatot is teljesítettek, voltak megbízva a bűnesetek nyomozásával és a tettesek előállításával. Ebben az időben Árpádházi királyaink a szabadég alatt törvénytöréseket tartottak és akkor intézték a közügyeken kívül a nemeség ügyeit is. Ez a munkakör később átszállott a nádorra, aki már vármegyénkint és két vármegyei bíró kíséretében ítélkezett.

A vármegye, mely kezdettől fogva királyi szervezet volt, az idők folyamán autonóm irányu fejlődést vett és a bíraskodást a nádortól is és az egyházi bíraktól is a megyei bírák vették át. A vármegye intézte a törvénykezést, a közigazgatást és az összes igazgatási ügyeket (hadügy, pénzügy, vásárok, közlekedés stb.), s így a rendőri ügyeket is, mert azokat is belügynek tekintették. A vármegye intézte az országos törvények végrehajtását, törvényesség szempontjából megvizsgálta a neki kihirdetés és végrehajtás végett leküldött rendeleteket. A törvényteleneket félretette (passzív resistencia). Így lett az idegen kormányok abszolutisztikus törekvései ellen megingathatatlan erővel küzdő vármegye a nemzeti élet középpontja, a magyar államiság védőbástyája, a nemzeti érzés iskolája és a jogfolytonosság fenntartója.

A XV. században a vármegyének már szabályalkotási joga is van, így a pristaldusok munkakörét a prokurator-ok és sok helyen a várparancsnokok és már a szolgabírák vették át. A nagyobb birtokosok a törökök által lakóhelyeikről elűzött kőborlók ellen várkastélyokat építettek és azokat állandóan őriztették. Az örökös kül- és belharcok között ha volt is valami kezdetleges rendőrségünk, az körülbelül csak névleges volt. E szomorú időszakban mintegy kénytelenségből 1620 táján állott elő a Parasztvármegye néven nevezett rendőrség, melynek célja volt a török-világban a helyi személy és vagyonbiztonság fenntartása, némely ügyekben (bitang marha, istenkáromlás) önálló bíraskodás is főként pedig a nép élete és vagyona feletti őrködés. Tisztjeit az alispán nevezte ki a községek által ajánlott vagyonos és bátor férfiak közül, akik felesketésük után a vármegye utasításai szerint végezték teendőiket.

A XVIII. század elején, Mária Terézia királynő korában találkozunk az 1741-ben felállított pandurezreddel, mely portyázó (guerilla) szolgálatot látott el. Ezekből sokat a délvidéken rendőrökként alkalmaztak és innen maradt meg a pandur elnevezés, melyet a vármegyék perzekutor-ra változtattak. Régi iratokban a csendbiztos Persecutor Commissarius-nak van írva és a nép sok vidéken ezt az elnevezést meg is tartotta. Miután a rendőri ügyek belügy lévén a vármegyéhez tartoztak, ahány vármegyénk volt, a pandurok körülbelül annyiféle utasítás alapján működtek.

1848 év elején több külföldet járt magyar főúr között mozgalom indult meg és megbeszélés tárgyát képezte, hogy Magyarországon is létesíttessék Lombardiában sikerrel működő „Gens d'armerie” ezredhez hasonló intézmény, mely hivatva lenne a megingott közbiztonságot megszilárdítani. Hivatalos lépések azonban nem történtek, miután a kormány a beruházási költségek nagyságára, pénzügyi nehézségekre való hivatkozással a felvetett eszmét a magáévá tenni nem tudta. A pozsonyi országgyűlés mágnási tábla tagjai ezen habozást látván, jelentékeny összeget, 60,000 forintot adtak össze e célra, de a terv kivitelét a közbejött márciusi események megzavarták.

II.

A zsandárság 1849 — 1866.

1849-ben a magyar férfi társadalom nagy számban vagy elesett a csatá-
tereken, vagy elmenekült külföldre, vagy pedig bitófán végezte hazasze-
retben telt életét. A kompromittáltak egy része itthon maradt és dacol-
va ezer veszéllyel — bujdosott. A bujdoklók kétfélék voltak. A bécsi ka-
marilla gyanúsításai elől menekültek, továbbá azok, akiket csupán kö-
zönséges bűncselekmények elkövetése terhelt. Az utóbbiak létesítették
az ún. zsvány-romantikát. Ezek ugyanis lassan elfelejtették az enyém és
a tied közötti különbséget, raboltak, öltek és különös előszeretettel támad-
tak meg és raboltak ki császári postakocsikat. A nép azonban ezeknek
is pártját fogta, ami kézrekerítésüket igen megnehezítette. A bécsi ka-
marillának a célja azonban nem a gonosztevők, hanem a politikai gyanu-
sítottak kézrekerítése volt.

Az 1849-es magyar szabadságharc teljes leveretése után már 1849
augusztusában felállították az I. Napoleon császár által Lombardiában
szervezett „Gens d'armerie” ezred mintájára a zsandárság intézményét,
cs. és kir. csendőrezredek névvel. Az ezredek száma hamarosan 19-re
rúgott és ebből Magyarországon állomásozott 7.

A zsandárság intézményének bevezetése Bach Sándor bécsi ügyvéd,
osztrák miniszter a gyűlölt Bach-korszak végrehajtója nevéhez fűződik.
Bach vállalta, hogy a szabadságharc leverése után a katonai rémuralom
eredményét állandó politikai rendszer bevezetésével biztosítja. A katonai
diktatura megszűnésével a zsandárság intézményét Magyarországon
1850. I. 18-án császári rendelet léptette életbe.

Bach a közbiztonsági szolgálat megszerzése helyett a klasszikus
„Divide et impera” elv következetes alkalmazásával nemcsak a faj és

nemzetiségi, hanem a társadalmi osztálykülönbségek felelevenítésével is
akarta bontani a védtelenül kiszolgáltatott ország egységét. Ezen célja
elérésére használta fel Bach a zsandárságot és tette a birodalmi egység,
az egybeolvasztás eszközévé.

A zsandárság a kopó szerepére volt kénytelen lealjasodni a reakció
mestereinek kezében, hogy felhajtja és az önkény erejével fegyvere elé
kerítse a képzelt rebellist és gyötrő ellenőrzés alatt tartsa a gyanusakat.
Ez a hajsza folyt az egész országban 9 éven keresztül. Így természetes,
hogy a zsandár — kinek személye amúgy is gyűlöletes volt — többet fog-
lalkozott politikai bűnösök, katonaszökevények, vagy gyanusak üldözé-
sével, mint a közbiztonsági szolgálattal.

De voltak a zsandárságnak szervezési hibái is. A zsandár egyenruhá-
ban, rézhegyű sisakban üldözte a betyárt, a zsványt. Nyílt csatában
akarta legyőzni a társadalom ellenségeit. A néphumor elnevezte haris-
nak (nádasokban nedves réteken élő költöző madár) mert sisakja már
messziről elárulta hollétét. Így az üldözött menekülhetett. Saját terüle-
tén túl viszont nem üldözhetette, át kellett írnia a szomszédos kerületi
zsandár parancsnoksághoz. A zsandárság ezen felül még külön rendőr-
miniszter alá is tartozott és így a belügyminiszternek először oda kellett
átírnia.

Szervezeti szabályzata szerint a zsandár mindig szolgálatban állónak
tekintetett és neki mindenki rangkülönbség nélkül engedelmeskednie
tartozott. Legsúlyosabb volt azonban az a rendelkezés, hogy egyetlen-
egy zsandárnak szolgálati esküjére alapított vallomása teljes bizonyíté-
kot képezett és így a kérdéses ügy el volt intézve. Így a mindenk előtt
való politikai célnak az elérése elhomályosította valódi feladatának tel-
jesítését. A külön szolgálatokért járóapidíjak és jutalmak rendszeré-
nek hallatlan túlzása megnyitotta az aljas emberi ösztönök szelepét. A
zsandár külön díjazásban részesült nemcsak akkor, ha valakit elfogott,
hanem akkor is, ha a bíróság valakit elítélt és pedig az ítélet súlyának
tarifája szerint. A legkisebb jutalomdíj 4 forint volt, míg halálos ítélet
esetén 60 forint járt.

Csodálkozhatott hát Bach miniszter, ha ezek után gróf Széchenyi Ist-
ván, a „legnagyobb magyar” 1858-ban elkészíti német nyelven „Ein
Blick” c. maró szatiráját? Londonban kinyomtatott és Ausztriába visz-
szacsempészett munkájában Széchenyi a szent téboly haragjába vegyü-
lő kegyetlen gúnyal ostromozta Magyarország közállapotait és különösen
a zsandárság garázdálkodásait. Többek között így ír: „20,000 zsandár ke-
zébe és kötél alá adta Schwarzenberg Felix és Bach Sándor Magyaror-
szágot!” A zsandárság felügyelete alatt állott tovább a Bach korszak tel-
jes hivatalnoki kara is. Szinte rendőri felügyelet alatt állottak nemcsak
hivatalos teendőik végzésénél, de politikai magatartásukat is figyelték.
Öltözködésüket, a bajusz, szakál és hajviseletet is nézték. Egy felfelé
gömbölyödő szélű kalapért esetleg egy őrizetbevétel és kihallgatás járt,
mert talán Kossuth iránti rokonszenvet takart.

De nem volt hiány komikus esetekben se, melyek gúnyos kacajt kel-
tettek és keltenének ma is. Fazekas Dávid Szeged környéki betyárról
jegyezték föl a következő kalandot:

I. Ferenc József akkor még osztrák császár 1852 nyarán tette első körútját Magyarországon és Budáról Jászberényen és Cegléden át Szegedre utazott. Vasút nem létében kocsin. A zsandárok természetesen a császár útirányát kísérték figyelemmel. Fazekas Dávid megtette azt a „rtéfát”, hogy az út egyik kiszögélésénél, a Cegléd-Körösi úton 40 vásáros kocsi rabolt ki harmadmagával. Bach miniszter is ezen az úton sietett Szegedre és ha el nem késik két órával, ő is a rablók kezébe kerül. A közbiztonság szomorú állapota természetesen nem kerülte el a császár figyelmét. Bach kudarcai dacára annyira beleélte magát a klerikális feudális reakcióba, hogy vissza többé nem léphetett, haladt magának és rendszerének bukása felé. A türhetetlen közbiztonsági állapotokon hadbíróssággal, akasztásokkal és főbelövetésekkel igyekezett segíteni és sokszor nem a zsványokat, hanem békés polgárokat kerítették kézre.

A 9 csongrádi gazda szomorú esete, kiknek multságába éjjel betyárok vegyültek méltán keltett részvétet, mert mind a kilencet Szegeden főbelőtték. Az igazi betyárt a zsandárok nem tudták kézrekeríteni. Rózsa Sándor fejére akkor 10,000 forint volt kitűzve. Lovas zsandárok, katonaság vonult ki ellene, mégis megmenekült. Végül is gróf Ráday Gedeon, aki 1868-ban lett királyi biztos tisztította meg Szegedet és környékét a zsványok és szegénylegények garázdálkodásaitól. Ráday az alföldi rablószövetkezetet kiirtotta és kiderített 813 személy által elkövetett 554 bűntényt.

Mikor Ausztria külpolitikai kudarcai után Bach rendszerében a korrupció súlyos esetei is mutatkoztak, tovább már nem tarthatta magát. 1859. VIII. 21-én beadta lemondását.

III.

A pandur-rendszer és a betyárvilág 1867 — 1881.

Az alkotmányosság felé közeledő években a zsandárság összlétszámát jelentékenyen apasztották, úgy hogy 1860-ban 7,923 főre esett. 1867-ben, az alkotmányos kormányzat megindulása időszakában, a kiegyezés évében a zsandárságot, a cs. és kir. csendőrezredeket feloszlatták, s a közbiztonsági szolgálat ellátása az egyes vármegyékre (törvényhatóságokra) bízott, melyek ezt a feladatot saját területükön polgári őrségekkel látták el, míg a városokban városi rendőrségeket állítottak föl. A vármegyék különböző számú ún. csendbiztos kerületekre voltak felosztva, melyeknek élén a csendbiztosok állottak. Alájuk tartoztak a megyei rendőrök, akik fegyelmi szabályok alatt állottak, s kötelességük volt felügyeleti körletüket időnkint bejárni, a bűneseteket kideríteni, elkövetőit elfogni és a járási közigazgatási hatóságnak átadni.

A csendbiztos és a pandurokat a vármegye fogadta fel, ők látták el a szolgálatot, mint fegyveres közegek. Kiképzésük nem volt, de idővel megszerezték a tőlük kívánt gyakorlatot. Szolgálatuk azonban nem volt mindig megbízható, mert előfordult, hogy a pandur megegyezett a zsvánnyal a társadalom rovására. Így tehát a közbiztonság állapota meg lehetősé sötét volt. Városok kifosztása, utonállás, postarablások sűrűn

előfordultak és elszaporodtak az országon keresztül-kasul vándorló, gyilkosságtól sem visszariadó kóborcigányok.

A pandurintézmény ezért kezdetleges volt és a fejlődő élet következményeivel lépést tartani nem tudott. Ennek a kornak a karakterét általában a megbízhatatlan és veszélyes elemek féktelenkedése és a közérkölcsök lejtőre jutása jellemezte. Közbiztonságunk válságos helyzetbe került és félő volt, hogy a közrend teljesen felborul, amely nélkül normális állami és társadalmi rend többé fönn nem tartható.

A megoldás egyedüli útja a rendőrség egységes, összefüggő és katonai alapon való országos szervezése volt. A teljesen katonailag szervezett, politikai bűneitől megtisztult és csupán közbiztonsági feladatokat megoldó átszervezett erdélyi csendőrség kiválósága és felmutatott fényes eredményei nyújtottak reményt arra, hogy az ország többi részeiben hasonló módon szervezendő csendőrség az az intézmény, mely hivatásának tökéletesen fog megfelelni.

(Forrásmunkák: Osváth Pál: Pandur korom emlékei, 1905, Budapest, Beksics Gusztáv: I. Ferenc József és kora, 1898, Budapest, Preszly Lőránd: A m. kir. Csendőrség története, 1920, Budapest, R.N.L. 1912, Budapest.)

A m. kir. kolozsvári IX. csendőrkerület.

(Történelmi visszatekintés.)*

A m. kir. belügyminiszter Úr és a m. kir. honvédelmi miniszter Úr által egyetértésben kiadott 4222 res. VI. b. 1940. számú rendelettel 1940. november 26.-tól ismét működik a kolozsvári csendőrkerületi parancsnokság. Huszonegy és fél év után él újra ez a legrégibb kerület. Felelevenítésük röviden régi parancsnokait, képekben pedig bemutatjuk azokat, akik Kolozsváron kerületi parancsnokok voltak már a m. kir. csendőrségnél 1919-ig.

A m. kir. csendőrség megszervezése előtt
következők voltak csendőrpapancsnokok Erdélyben:

A 9-ik cs. kir. csendőr ezredben, Kolozsvár székhellyel.

1850-55-ik években: Riebel von Forstreu Carl, őrnagy-ezredes.

1856-60: Jankovszky von Marienhorst Franz, alezredes-ezredes.

1861-68: Topavicza Péter, őrnagy és Anzenberger József, alezredes-ezredes.

A 10-ik cs. kir. csendőr ezredben, Kolozsvár székhellyel:

1869-71-ik években: Nabicht Franz, őrnagy.

1872-76: Schatz Ludwig, őrnagy.

Ezen cs. kir. csendőr ezred átszerveződött, Siebenbürgischer Gendurmerie Kommandóvá. Eddig a szolgálati nyelv német volt. 2228 H. M. 1876.
Az 1881. február hó 14-én szentesített III-ik törvénycikk alapján, alábbiak voltak m. kir. csendőrkerületi parancsnokok Kolozsvár székhellyel:

A kolozsvári m. kir. csendőrkerületi parancsnokság 1919. január hó 11-én volt kénytelen elhagyni Kolozsvárt, mint a legutolsó katonai alakulat és Jászberénybe vonult vissza.
A 42.607 VI. b. 1920. számú B. M. rendelettel oszlott fel a kolozsvári m. kir. csendőrkerületi parancsnokság. Mindig tudtuk, hogy csak ideiglenesen...

* Szobosztó Ottó kártya ezredes adatai alapján.

A Csendőrségi Lapok 1940. XII. 1-i számából.

Antalffy Pál:

A m. kir. csendőrség és Erdély

1526-ban a mohácsi csatavesztés és II. Lajos király halála után Magyarország kétfelé szakadt. Az egyik rész Zápolya Jánost tekintette királyának, a másik rész pedig a Habsburg házban látta az ország megmentőjét. Buda elfoglalása után (1541) Erdély különvált és az erdélyi rendek a tordai országgyűlésen (1545) kimondották az önálló erdélyi fejedelemség megalakulását. Ez a tény megpecsételte az ország háromfelé szakadását. Ettől kezdve Erdély, mint fejedelemség a török és a Habsburg birodalom között önálló politikát folytatott ugyan, de vegyes nemzetiségei mellett is mindvégig megmaradt magyarnak. Ahogyan azután gyengült a török birodalom, úgy erősödött a Habsburg befolyás és elnyomás Erdélyben, de a királyi Magyarországon is. Mikor mindkét országrészben a reformtörekvések és nemzeti vágyak kezdtek érvényesülni, 1848-ban a pesti ifjuság „Mit kíván a magyar nemzet” c. feliratában annak egyik alappontjául Erdélynek Magyarországgal való egyesítését követelte az uralkodótól („Uniót Erdéllyel!”). Ez meg is történt.

1849-ben a szabadságharc leverése után az új uralkodó minden előző engedélyt visszavont és így Erdély ismét különálló, de most már osztrák befolyás és elnyomás alatt, Bécsből kormányzott tartomány lett.

A Bach-korszak alatt felállított osztrák cs. és kir. zsandár ezredek Erdélybe is bevonultak. Míg Magyarországon ezek elsőrendű feladata a szabadságharcosok üldözése és a politikai elnyomás volt, addig Erdélyben a rend helyreállítása után a zsandárok főleg közbiztonsági szolgálatot láttak el. Magyarországon a zsandárok mindvégig megmaradtak osztrákoknak, Erdélyben viszont a természetes fogatékot lassan a lakosság nyelvét beszélő magyarokkal és oláhokkal pótolták.

A kiegyezés magyar feltételei közül egyik az volt, hogy Erdélyt ismét egyesítsék Magyarországgal, a másik pedig, hogy a gyászosemlékű és gyűlölt osztrák zsandárokat maradéktalanul vigyék ki az országból. Ez meg is történt.

Erdélyben azonban a vegyes nemzetiségű zsandárság, cs. és kir. csendőrség a helyén maradt, csak az osztrákokat küldték el belőle, s azokat is helybeliekkel pótolták. Katonai szervezettsége megmaradt.

Amíg Magyarországon a pandurokkal kísérleteztek, azalatt Erdélyben a csendőrség kiforrott és kiváló közbiztonsági testületté alakult. Öltözék alapja az osztrák zsandárok egyenruhája volt, megtartották a tollas kalapot is, azon csak a címert cserélték ki. Amikor Magyarországon is úgy döntöttek, hogy a feladatának még nem felelt vármegyei pandurokat egy országos közbiztonsági testülettel cserélik föl, mintául már előttük volt a kipróbált „Erdélyi Csendőrség.” Ezt felduzzasztották, majd mikor az anyaországban a csendőrlaktanyák már rendelkezésre állottak a tisztikar és a legénység egy részét áthelyezték ezekre a helyekre, ahová az ujonnan toborzott csendőrök is már bevonultak.

Igy 1882. január 1-én, egy erdélyi tapasztalt csendőr, mint jv. és egy to-

borzott csendőr, mint jt. indultak együtt szolgálatba. Most már minden csendőr m. kir. csendőr lett, az Erdélyi Csendőrség beleolvadt a M. Kir. Csendőrségbe és annak szerves része lett.

Erdélyben két csendőrkerület volt, a brassói és a kolozsvári. A Bánát keleti része a brassói, nyugati része pedig a szegedi kerületi parancsnoksághoz tartozott. Temesvár volt az egyetlen hadtestpság., ahol nem volt csendőr kerületi parancsnokság.

1849-ben mint ahogyan Magyarországon, úgy Erdélyben se fogadták szívesen a kakastollas osztrák zsandárokat. de míg Magyarországon ez az ellenséges viszony a kiegyezésig, illetve a zsandárok kitakarodásáig tartott, Erdélyben már az első évektől kezdve enyhülni kezdett a viszony és amikor 1867-ben a zsandárság „Erdélyi Csendőrség” és a szolgálati nyelv is magyar lett, a lakosság a magáénak tekintette ezt a testületet. Magyarországon még 1882 után is sokáig ellenséges szemmel néztek a kakastollra, mint az elnyomás emlékére és csak a magyar csendőrök hosszú és önfeláldozó munkája után zárta szívébe a kakastollasokat jobban, mint bármely más terület tagjait.

Megjegyzés

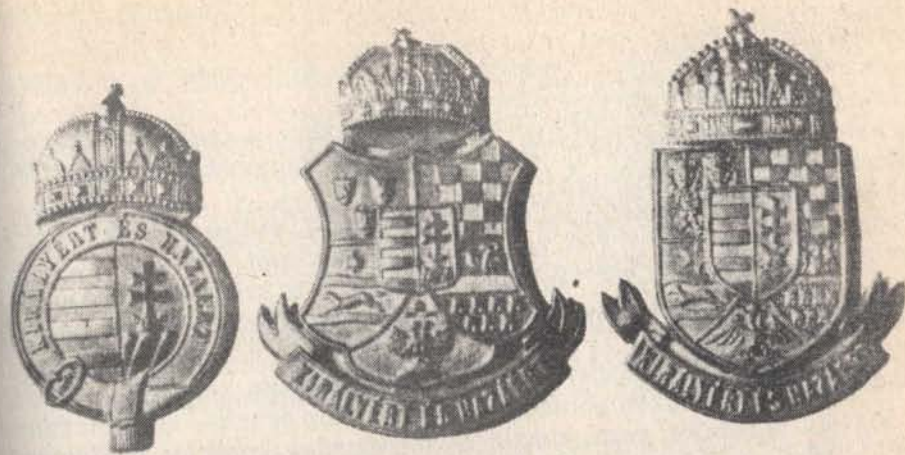
Az 1848—49-es magyar szabadságharc leverése után felállított 19 cs. és kir. csendőrezred számát 1861-ben csökkentették és az erdélyi csendőrezred székhelyét Nagyszebenből Kolozsvárra tették át.

1867-ben Magyarországon ezeket az ezredek feloszlatták. Erdélyben csupán az elnevezést változtatták meg császári és királyi országos csendőrparancsnokságra. A kolozsvári a 10. számot kapta és területén 6 szárnyat (osztály) és minden szárnyánál 2 szakaszt (szárny) rendszeresítettek. Szolgálati nyelve továbbra is a német maradt, személyi és fegyelmi ügyekben a cs. és kir. hadügyminiszter rendelkezése alá tartozott, egyebekben, szolgálatilag is, a m. kir. belügyminiszter fennhatósága alá. Kiegészítő része maradt a közös hadseregnek, melyet részben a belterületi közbiztonsági állapotok, részben pedig a nemzetiségi mozgalmak tettek indokolttá.

1868-ban régi feltűnően díszes egyenruhájukat egyszerűsítették és rendszeresítették az 1881 után is használt tollas vadászkalapot.

1871-ben a magyar országgyűlésen támadást intéztek ellene, mint olyan intézmény ellen, mely lényegében se az erdélyi törvényhatóságok önkormányzatával, sem pedig Magyarországgal való alkotmányos egységével összhangba hozható nem volt. Tárgyalások indultak meg más, hasonló intézménnyel való helyettesítésére.

1876-ban királyi kézirat alapján a m. kir. kormány „M. Kir. Erdélyi Csendőrség Parancsnoksága” név alatt végleg átvette. Ugyanakkor kivált a cs. és kir. közös hadügyminiszter rendelkezése alól és személyi és fegyelmi ügyekben a m. kir. honvédelmi miniszternek lett alárendelve. Szolgálati nyelve a magyar lett. Parancsnokának a király kinevezte Török Ferenc honvédőrnagyot, aki az 1881-ben felállításra kerülő M. Kir. Csendőrségnek 1886-ban első felügyelője lett. (Szerk.)

Kalapcímereink.
1876 — 1895-ig. 1895-től a háború utáni időkig. 1945-ig.

Dr. Preszly Lóránd:

A m. kir. Csendőrség közbiztonsági szolgálatának megszervezése és működése 1918-ig

(Részletek a szerző „A m. kir. Csendőrség története” c. könyvéből.)

Mikor a kiegyezés (1867) egyik föltételeként a cs. és kir. csendőrezredek (zsandárság) feloszlata megtörtént a rohamosan hanyatló közbiztonsági viszonyok arra indították a belügyi kormányzat akkori képviselőjét Tisza Kálmán belügyminisztert, hogy sürgősen rendezze a közbiztonsági viszonyokat, melyek elfajulásukkal nemcsak a személy és vagyonbiztonságot tették nemlétezőkké, de a külföld előtt is veszélyezteték állami hírnevünket és a monarchia erkölcsi tekintélyét.

A vármegyék rendőrségeinek, pandurjainak egymástól eltérő szervezete, az utasítások fogyatékosai, a rendőr anyag elégtelensége, jelentékeny részének silánysága és megbízhatatlansága, a szakszerű elméleti és gyakorlati továbbképzés hiánya miatt az ország közbiztonsága a teljes csőd felé haladt. A megoldás egyedüli módja a rendőrség egységes, országos, katonai alapon való szervezése volt. Az erdélyi csendőrség működése, felmutatott eredményei reményt nyújtottak arra, hogy a hasonló módon megszervezendő csendőrség az ország többi részében is meg fog felelni hivatásának.

Tisza Kálmán államférfiúi bölcsességét bizonyítja, hogy a közbiztonság ügyét magáévá tette, s megalkuvást nem ismerve, kicsinyes aggodalmaskodásokkal nem törődve azt erélyesen vitte megoldás felé. „A közbiztonsági szolgálat megszervezéséről” szóló törvényjavaslatát

1880. XI. 29-én nyújtotta be az országgyűlés képviselőházához az alábbi 11 szakaszban:

- 1.) A közbiztonsági szolgálat ellátására állíttassék föl a katonailag szervezett magyar királyi csendőrség.
  - 2.) Igazodva a meglévő honvédkerületekhez a csendőrpság-ok székhelyei: I. Kolozsvár, II. Szeged, III. Budapest, IV. Kassa, V. Pozsony, VI. Székesfehérvár.
  - 3.) Az erdélyi csendőrség most már mint I. cső. pság működött. A II. cső. pság 1882. I. 1-én kezdje meg működését.
  - 4.) A vármegyei költségvetésekből, ahol a szolgálat megindul, az addigi közbiztonsági közegekre vonatkozó költségtételeket ki kell hagyni.
  - 5.) Az első szervezésnél az akkori közbiztonsági közegek — amennyiben erkölcsi szempontból kifogás alá nem esnek — alkalmazandók.
  - 6.) Az átvételre nem kerülő közbiztonsági közegek végkielégítést kapjanak.
  - 7.) A csendőrség tisztjei és az összes csendőrök személyi, előléptetési és fegyelmi ügyeinek intézése a m. kir. H.M., míg a közigazgatási és rendőri szolgálati viszonyból eredő ügyek intézése a m. kir. B.M. alá tartozik.
  - 8.) A csendőrség tisztjeit a m. kir. H.M. és B.M. egyetértőlegesen felterjesztése alapján a király nevezi ki.
  - 9.) A csendőrtisztek, altisztek és csendőrök nyugdíjképesek.
  - 10.) A II. cső. pság felállításával kapcsolatos költségeket a B.M. fedezi.
  - 11.) Ezen törvény végrehajtásával a m. kir. H.M. és B.M.-et bízta meg. Ezen törvényjavaslatot a képviselőház 1881. I. 17-én tárgyalta, s azt általános és részletes vita után némi módosítással szótöbbséggel elfogadta. A törvényjavaslatot a király I. Ferenc József 1881. II. 14-én szentesítette és az mint 1881. évi III. t. c. az Országos Törvénytárba beiktatást nyert.
- A csendőr legénység állományának kiegészítésére a II. t. c. intézkedik. Feltételei: Magyar honosság, 20 és 40 év közötti kor, nőtlenség, hadi szolgálatra való alkalmasság, legalább 163 cm. magasság, a szolgálati magyar nyelven való írás, olvasás és a számolásban való megfelelő jártasság, végül kiskorúaknál (24 éven alul) szülői beleegyezés. Tekintetbe jönnek a hadsereg, honvédség, hadi tengerészet önként jelentkező, volt tagjai, valamint azok a önkéntesek, akik hadkötelezettségüknek eleget tettek. A kötelező 3 évre szól, a próbaidő egy évre.
- A III. t. c. 6. paragrafusára alapján a H.M. megengedte, hogy egyes személyek akiknek megfelelő társadalmi állásuk és képességük volt, továbbá akik hosszabb katonai (csendőrségi) szolgálatuk alatt kiváló szellemi tehetség és társadalmi műveltség jeleit adták, kirendelt bizottság előtt hadapródi vizsgát telessenek le és ennek sikeres letétele után a tiszti rangot elnyerhessék. A m. kir. honvéd Ludovika Akadémia régi rendszerű tisztképző tanfolyamát sikeresen elvégezték és hadapródi kinevezést nyertek:

Az Erdélyi Csendőrségnél 1877—1881-ig 2 őrsvezető, 6 őrmester és csendőr, a m. kir. Csendőrségnél 1881—1889-ig 19 vármegyei csendbiztos, 31

csendőrség altiszt, őrsvezető és 28 őrmester és csendőr.

A csendőrtiszti állomány kiegészítéséről az 1893. évi XXXVI. t. c. intézkedik, megjelölve elsősorban a csendőrségi testületből való fokozatos előléptetést, továbbá olyan — a szolgálatban kipróbált, jól minősített és megfelelő általános műveltséggel bíró — altisztek előléptetését, akik a honvédtiszti vizsgát sikerrel letették és a H.M. által csendőrhadapródi kinevezést nyertek. Továbbá a tiszti létszám kiegészül azokból a hadsereg, s a honvédségből önként jelentkezés alapján áthelyezésüket kérő tisztek és hadapródokból, akik tényleges szolgálatra a csendőrséghez átvételnek.

Kiadásra került a „M. kir. Csendőrség Szervezeti és Szolgálati Utasítása, s rendszeresítették az ujonnan felállításra kerülő alakulatok legénysége részére a Kropatschek féle nyolclövetű tár-karabélyt főfőszuronyal.

1883-ban megkezdte működését a budapesti III. és a kassai IV. cső. pság, 1884-ben a pozsonyi V. és a székesfehérvári VI-nál indult meg a szolgálat.

1884-ben a m. kir. csendőrség szervezése befejezést nyert. Az ifjú intézmény átvette az ország egész területén (a székesfőváros és a thj. felruházott városok területét kivéve) a közbiztonsági szolgálatot. A H.M. november 2-án kelt rendeletével a cső. pság-ok neveit „m. kir. csendőrkerületi parancsnokság” névre változtatta át.

A tevékenységüket fokozatosan megkezdő csendőrkerületek legénysége derekas kitartással küzd a nehézségekkel és nem csupán a körülmények, az értelmességnek, hanem a férfias bátorságnak is sokszorosán bizonyosságát adva. A baleseteknél nyújtott segélynyújtások lényegesen emelték az ország lakosságában az intézmény iránti rokonszenvet. Különösen az 1885—1886 években országos csapásként dühöngő tűzvészek alkalmával a vagyon és emberélet megmentése körül mutatott fel szép és önfeláldozó tényeket. Az országos csapások előidézte nyomor és kétségbeesés enyhítésére megindult gyűjtés eredménye azt is igazolta, hogy a beérkezett adományok egyik kimagasló tételét képezték a csendőrök fillérei.

1886 évben a II. és VI. kerületek területén előfordult nagy rablóuldozások is erős próbára tették az intézmény tagjainak bátorságát és teljesítőképességét. Véres küzdelmek árán sikerült — az általános közönyt szemben csupán önerejükre támaszkodva — egész országrészeket megtisztítani az idegen földről bejött, vagy a börtönökből megszökött veszélyes gonosztevőktől.

A régi „Csendőrségi Jutalmazási Alap” a m. kir. H.M. önálló kezelése alá kerül, s a tőke kamataiból jutalomdíjakat adtak ki a közbiztonsági szolgálatban magukat kitüntető altisztek és csendőrök részére.

Jóváhagyást nyert az „Öltözeti és Felszerelési Szabályzat” a m. kir. és a m. kir. horvát-szlavon csendőrség részére.

A következő évek erősen igénybe vették a csendőrséget. Feltűnő mértékben elszaporodtak a lopások, a hamispénz gyártó bandák. Ezenkívül a Királyhágon túli megyékben román nemzetiségi szervezkedés

csendő kerületek területi beosztása a tiszti parancsnokságok székhelyeinek feltüntetésével 1883-ban.

A m. kir. Csendőrség vezetői 1893-ban:

Ülő sor b-j-ra: Földvári báró Földváry Lajos alez., szegedi ker. pk., Báji Pataki András ezds., kolozsvári ker. pk., álló sor b-j-ra: Fery Oszkár szds., H.M. beo.ti., hilibi Haller Béla alez., kassai ker. pk., rajnai és körösladányi Stesser György ezds., budapesti ker. pk.

A m. kir. Csendőrség vezetői 1893-ban:

Ülő sor b-j-ra: murai és köröstarcsai Török Ferenc altbgy., H.M. cső. oszt. vezető és cső. fel., bodzai Sönser Nándor ezds., székesfehérvári ker. pk., álló sor b-j-ra: Lukács Mózes alez. pozsonyi ker. pk., Reinle Gábor alez., H.M. cső. oszt. v. helyettes, szakolcai Koreska Vilmos szds. H.M. beo. ti.

Gyalog csendőr köpenyben 1907-ben.
Sötétkékszürke köpeny félgömbalaku sárgaréz gombokkal, a gallérján világos buzérvörös hajtóka. Kalap a 2. mintájú címerrel. Járórtáska, jv. jelvény, jelsípszinór és kard. Fekete lakkozott böderékszíj, tölténytáska és kardhüvely. Nyolclövetű Kropatschek-karabély döföszuronnal. Ezt a puskát 1907-ben cserélték ki a 95. mintájú Mannlicher-karabéllyal.

ütötte föl fejét. A törvénysértők elfogásával, a megelőző és ellenőrző szolgálat fokozásával, valamint a kolozsvári kerület létszámának emelésével a csendőrség minden esetben urrá lett ezekben a helyzetekben és fönntartotta a törvényes rendet. A B.M. köszönetét és nyilvános elismerését fejezte ki a szolgálat eredményes ellátásáért.

1895-ben került rendszeresítésre a járőrvezetői jelvény.

1896-ban a Millenium évében az országos kiállítás honvédségi pavillonjában alkalma nyílt a csendőrségnek, hogy céljával, szervezetével és hivatásával a nagyközönséget megismertethesse. A különféle táblázatok mellett bemutatásra került báb-alakokon a tiszti és a legénységi fölszerelés, öltözet és fegyverzet, valamint olajfestményeken a különböző laktanyák.

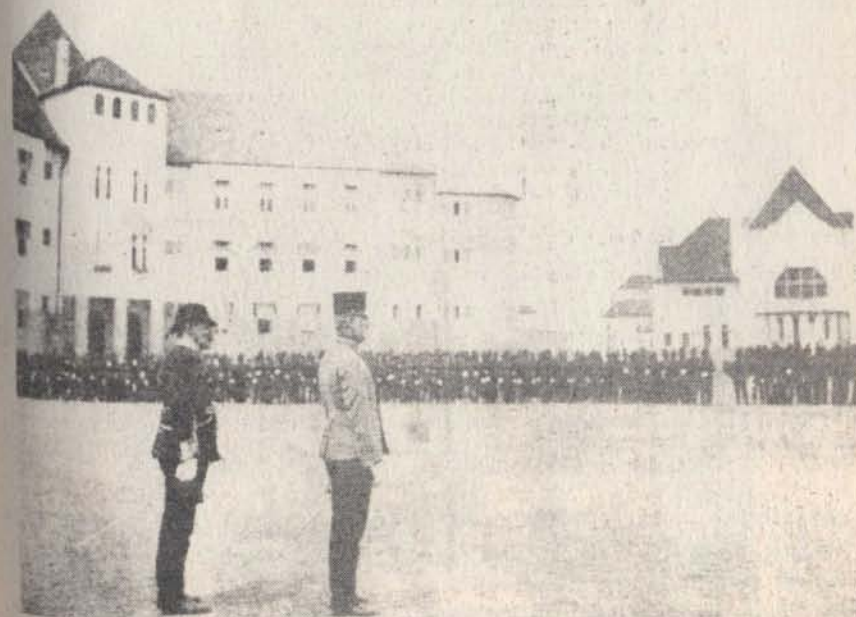
1897-ben megvált állásától Török Ferenc altbgy. a m. kir. és a m. kir. horvát-szlavon csendőrség első felügyelője, aki 11 éven át volt vezető pk-a a fiatal intézményünknek. Ő nevelte az első tisztikart, melybe minta-

szerű, köteleltségű szellemet öntött. Személyes befolyása és bölcs közreműködése teremtette meg azt a minden ízében tösgyökeresen magyaros szellemet, mely testületünk jellemző tulajdonsága lett. Az ő önfeláldozó és eredményes munkájának lett az eredménye, hogy a költségvetések tárgyalása során intézményünk további fejlesztésére vonatkozó pénzügyi javaslatokat ezután minden árnyalatu párt egyhanguan támogatta. 1903-ban a B.M. javaslatára az 1903. évi VII. t.c.-kel felállításra került a VII. cső. kerület Brassó és a VIII. Debrecen székhellyel.

1913-ban testületünk harminc éves szolgálatra tekintett vissza. A pénzügyi helyzet megengedte a legénységi illetek fokozatos emelését. Fügyelemreméltó és gazdasági szempontból nagyértékű az a H.M. rendelet, mely megengedte, hogy a csendőrlegénység beléphessen a Magyarországi Munkások Rokkant és Nyugdíj Egyletibe. Ez a magánegyesület volt az, mely a kötelező baleset és betegségi biztosítást behozó 1907. évi XIX. t.c.-ket továbbfejlesztette a kötelező rokkantsági biztosítás megvalósítására. A törvény egyébként a szociális biztosítás terén világszerte vezetett. A B.M. viszont biztosította a csendőr altisztek árváinak szükség esetén az állami gyermekmenhelyekre való beutalását.

A H.M. alkalmat adott az altiszteknek — ha erre törekedtek, — hogy a posta és távirda segédtiszti képesítést elnyerhessék és azután ebbeli minőségükben kinevezhetők legyenek. A képviselőházi őrségbe vezényelt legénység körültekintéssel és tapintattal végzett szolgálata általános elismerésben részesült.

A közel egy évig tartott balkáni háború az ország délkeleti határán elő-

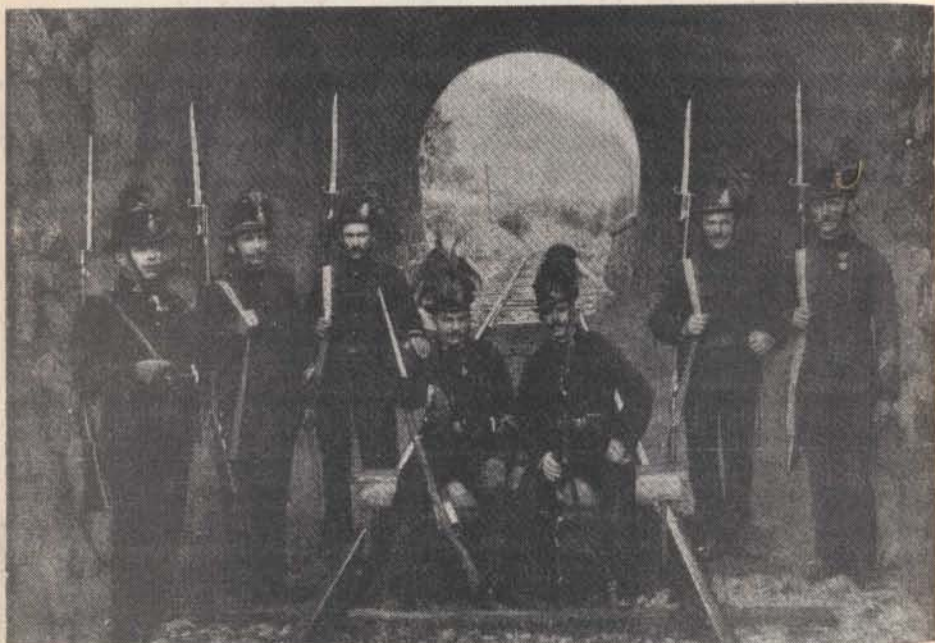
A nagyváradi Országos m. kir. Csendőriskola altiszti tanfolyamának 327 hallgatója vizsgázott le 1914. VI. 10-én toicsvai Nagy Gábor vör. cső. fel. előtt. Mögötte áll Kiss László alez. az iskola pk-a.

vigyázati intézkedéseket tett szükségessé, melyeket az illetékes őrsök eredményesen láttak el.

November 3-án adták át rendeltetésének Nagyváradon az „Országos m.kir. csendőriskola”-t. A díszes és a modern technika akkori vívmányai-val mintegy 10 hold területen emelt intézet pavillonrendszerben épült, s az elhelyezésre 30 hálóterem és az oktatásra 15 tanterem állott rendelkezésre. Altisztképző és próbacsendőrtanfolyammal indult, mindkettő a szükséges párhuzamos osztályokkal. A kiképzés tartama 10, illetve 2-8 hónap lett eleinte megállapítva.

A világháború az új feladatok egész tömege elé állította a m.kir. Csendőrséget. Tisztek és legénység jelentékeny része tábori csendőr szolgálatra és csapatszolgálatra alkalmaztatott. Kiegészítés és pótlás csak csekély részben volt, s az is csak a legénységi állományra eszközölt tartalékos altisztek és népfőkelők vezénylése illetőleg beosztása által. Előbbiek 6-800, utóbbiak 16-18.000 fővel. Szakképzettségük teljes hiánya miatt inkább csak számbeli és karhatalmi erőt képviseltek.

Vasúti alagutat őrző magyar csendőrök 1914 decemberében. A m. kir. csendőrség tagjai különösen a Kárpátokban vívott harcokban bizonyították be hősiességüket. Mindig nagy hálával és tisztelettel fog gondolni az ország lakossága csendőreinkre, akik nemcsak a közbiztonság fenntartását végzik béke időben, hanem a háborúban is teljesítik kötelességüket. (Tolnai Világlapja 1914. XII. 6. számából.)

A legénységi állomány rendszeres kiegészítés így a háború alatt teljesen szünetelt, minek következtében egyre jobban emelkedő létszámhiány mutatkozott. A rendszeresített létszámra eső fogyatéknak 1914-ben 403 fő, 1915-ben 719 fő, 1916-ban 258 fő, 1917-ben már 1676 főre emelkedett.

Ekkor már érezhető volt, hogy a világháború befejezése felé közeledett. A csendőrség vezetősége mindent elkövetett, hogy a háború befe-

jezése készületlenül ne találja, s hogy a közerkölcsök lazulásával az ország közbiztonsága kárt ne szenvedjen. Bár az 1918. augusztus 31-iki minisztertanácson a létszámemelésre benyújtott javaslatát elfogadták, s a szombathelyi IX. és a rózsashegyi (Liptó vm.) X. csendőrkerület felállítását elhatározták, a végrehajtást az események meghaladták. Harmincnégy éves működésére visszatekintve elmondhatjuk, hogy tesületünk kedvezőtlen viszonyok között, nagy ellenszenvvel állva szembe vette át szolgálatát, de kivívta áldozatteljes működésével a magyar nép szeretetét. A személy és vagyonbiztonságnak a fenntartása és megővése mellett vállára új kötelességeket véve szilárdan állott mindenkoron a köz szolgálatára.

Szamosfalvi Panajott Sándor ny.á. altbgy., a Magyar Szent Korona Országaihoz tartozó csendőrség felügyelője 1904—1908-ig, unokájával, Palikával 1933-ban, Magyaróvárott.

A horvát-szlavon csendőrség

(Kivonat a szerző „A m. kir. Csendőrség története” c. könyvéből,
a R.N.L. felhasználásával.)

Horvát-Szlavon-Dalmátországek századokon keresztül mind jogilag mind nagyobbára ténylegesen is Szt. István koronájához tartoztak és ezen az alapon Magyarországgal egy és ugyanazon állami közösséget alkottak. Magyarország társországai voltak. Ennek alapján autonómia önkormányzati jog illetve meg mind a törvényhozás, mind a végrehajtás tekintetében, beleértve a belügyi igazgatást is.

A közigazgatás legfelsőbb foruma volt a horvát bán, aki egyben Magyarország harmadik legnagyobb zászlósura és a magyar főrendi háznak is tagja. A vármegyék követeket küldtek a magyar országgyűlésbe, ahol a horvát nyelvet használhatták.

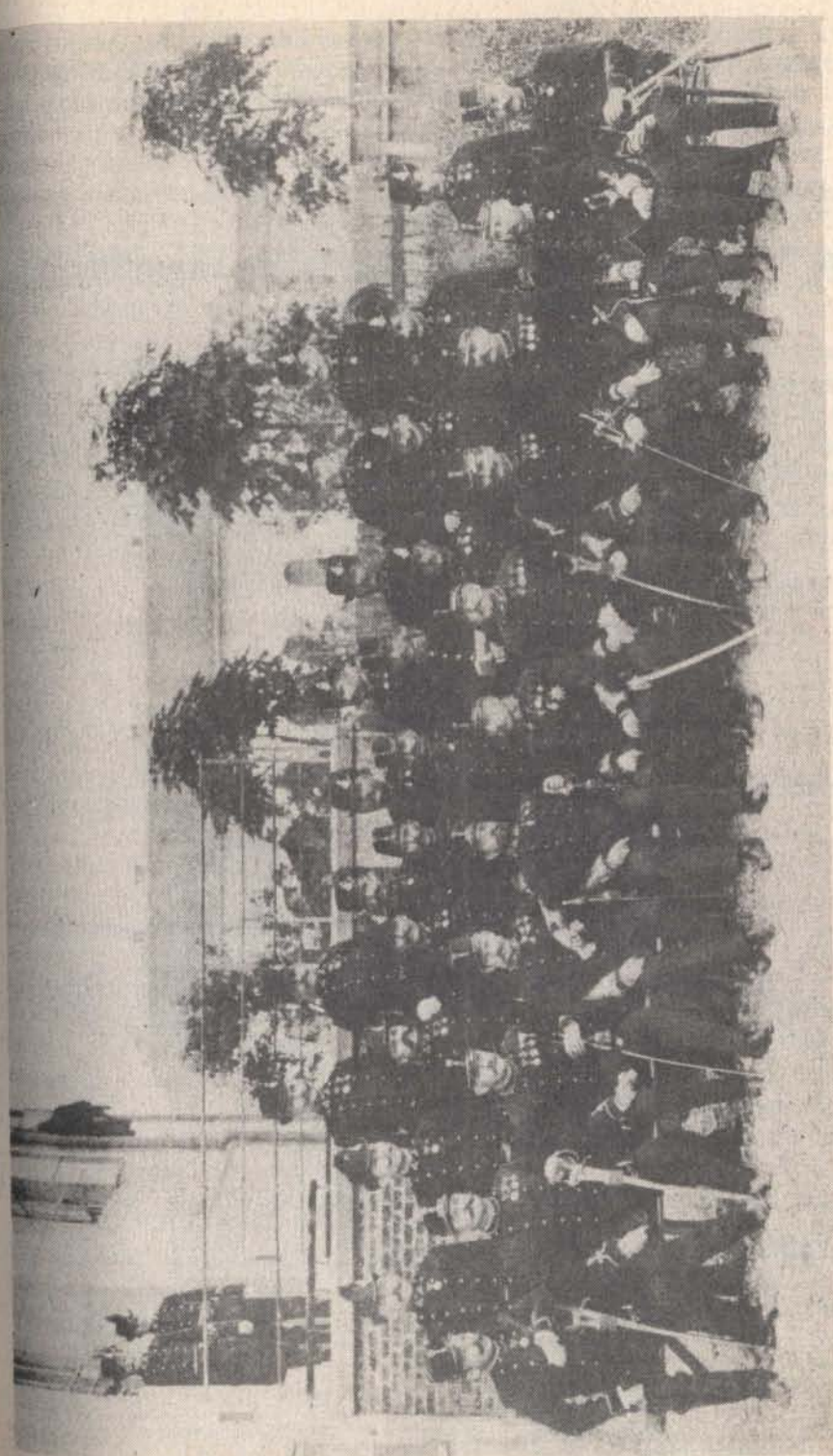
1849. VI. 8-án kiadott osztrák császári rendelettel a lombardiai „Gens d'armerie” ezred mintájára felállított zsandár ezredek közül a 10. sz. cs. és kir. csendőrezred került Zágrábba. Hatásköre Horvát-Szlavon-Dalmátországra, továbbá Isztriára és Karinthiára is kiterjedt. Szolgálati nyelve német, feladata és működése első sorban a nemzetiségi mozgalmak fékentartása, másodsorban a közbiztonsági szolgálat volt.

Az 1867-es kiegyezés után a zágrábi 10. cs. és kir. csendőrezred most már mint 8. sz. cs. és kir. országos csendőrpáncsnokság tovább működött. Szolgálati nyelven változatlanul német, személyi és fegyelmi ügyekben a cs. és kir. közös hadügyminiszter rendelkezése alá tartozott. Egyebekben, így a közbiztonsági szolgálat tekintetében is a horvát bán főhatósága alá lett rendelve.

1876-ban lényeges változást hozott a március 27-én kiadott királyi kézirat, melynek értelmében a zágrábi csendőrség szintén kivált a cs. és kir. közös hadügyminiszter rendelkezése alól, s a magyar királyi kormány vette át azzal, hogy katonai és fegyelmi tekintetben a m. kir. honvédelmi miniszternek lesz alárendelve. Neve m. kir. horvát-szlavon csendőrpáncsnokság. Állomáshelye továbbra is Zágráb, alárendelve a szárny (osztály), s 13 szakasz (szárny). Ruházata a honvédséghez hasonló, a tollas vadászkalapra a gránát helyett a magyar állami közép címert lett rendszeresítve, horvát felírással. Szolgálati nyelve horvát.

Testületi, szolgálati, fegyelmi és személyi ügyekben a m. kir. Csendőrséggel (1881 után) a Magyar Szent Korona Országaihoz tartozó csendőrség felügyelője volt hivatva biztosítani, kinek hatásköre a horvát-szlavon csendőrségre, illetve később a m. kir. horvát-szlavon csendőrkerületre is kiterjedt.

Mikor Horvátország közel 800 éves együttes állami lét után 1918. X. 29-én kimondotta Magyarországtól való különválását, a trianoni békeszer-

A m. kir. horvát-szlavon csendőrkerület törzse és tisztikarának egy része Zágrábban, 1904-ben. A felvételt szamosfalvi Pana János készítette, a Magyar Szent Korona Országaihoz tartozó csendőrség felügyelőjének szemléje alkalmával készült. (Cső. I. apok. 1940. II. 12.)

zódések a Szerb-Horvát-Szlavon Királysághoz csatolták. Így tehát volt társországi állásából folyó törvények és jogszabályok megszűnésével a zágrábi m. kir. horvát-szlavon csendőrkerület 37 éves szolgálatának végszakadt.

✓ Lengyel Béla:

A m. kir. és a m. kir. horvát-szlavon csendőrség állománya 1914-ben.

Összesen volt 8 m. kir. és 1 m. kir. horvát szlavon csendőrkerületünk. A kerületek a pótszárnyból és 5-8 szárnyból (osztály) alakultak. Mindegyik szárny 2-3 szakaszból (szárny) állott. A szakaszokban váltakozó számú járás csendőrpárancsnokság volt, melyek megint őrsökből állottak.

A kerületeket ezredesek, vagy alezredesek parancsnokolták, a szárnyakat századosok, a szakaszokat pedig alantós tisztek. A csendőrségi járáások élén a járásörmesterek állottak.

I. cső. kerület Kolozsvár /pótszárny: Kolozsvár/
szárnyak : Kolozsvár,
Segesvár,
Deés,
Nagyenyed,
Zilah,
Torda
összesen 46 járás, 203 csendőrörssel
Állománya: 27 ti, 2 g.ti, 1,116 gy.cső.

II.cső. kerület Szeged /pótszárny: Szeged/
szárnyak : Szentes
Nagybecskerek
Pancsova
Temesvár
Lugos
Orsova
Karánsebes
összesen 56 járás, 261 csendőrörssel
Állománya: 35 ti, 2 g.ti, 1,319 gy. és
297 lovas cső.= 1,616 cső.

III.cső.kerület Budapest /pótszárny: Budapest
szárnyak : Budapest
Kecskemét
Szolnok
Zombor
Ujvidék
Miskolc
Eger
összesen 52 járás, 237 csendőrörssel
Állománya: 34 ti, 3 g.ti, 965 gy. és
439 lovas cső.= 1,404 cső.

IV.cső.kerület Kassa /pótszárny : Kassa /
Kassa,
Eperjes
Máramrossziget
Beregszász
Ungvár
Sátoraljaujhely
Lőcse
Rimaszombat
összesen 62 járás, 251 csendőrörssel
Állománya: 35 ti, 2 g.ti, 1,389 gy.cső. és
27 lovas cső.= 1416 cső.

V. cső.kerület Pozsony /pótszárny : Pozsony/
Pozsony
Trencsén
Balassagyarmat
Esztergom
Nyitra
Besztercebánya
Ipolyás
Állománya: összesen 62 járás, 260 csendőrörssel
33 ti, 2 g.ti, 1,376 gy. cső.

VI. cső. kerület Székesfehérvár /pótszárny : Székesfehérvár /
szárnyak : Székesfehérvár
Sopron
Pécs
Szombathely
Kaposvár
Zalaegerszeg
Győr
Szekszárd
összesen 70 járás 287 csendőrörssel
Állománya: 36 ti, 2 g.ti, 1486 gy.cső. és
25 lovas cső.= 1,511 cső.

VII. cső. kerület Brassó /pótszárny : Brassó
szárnyak : Brassó
Nagyszében
Déva
Csikszentmárton
Sepsiszentgyörgy
Petrozsény
Marosvásárhely
Beszterce
összesen 54 járás, 275 csendőrörssel
Állománya: 38 ti, 2 g.ti, 1,716 gy. cső.

VIII.cső. kerület Debrecen /pótszárny : Debrecen /
szárnyak : Debrecen
Nyíregyháza
Nagyvárad
Belényes
Arad
Nagykároly
összesen 58 járás, 226 csendőrörssel
Állománya: 30 ti, 2 g.ti, 880 gy. cső. és
340 lovas cső.= 1,220 cső.

M. kir. horvát-szlavon cső. kerület Zágráb /pótszárny Zágráb/
szárnyak : Zágráb
Eszék
Petrinja
Ogulin
Mitrovitza
összesen 247 csendőrörssel
Állománya : 25 ti, 2 g.ti., 1,176 gy. cső.

Összesítés :

a 8 m.kir. és a m. kir. horvát-szlavon
csendőr kerületekben : 460 járás, 2,247 csendőrörssel
Állománya : 275 ti., 19 g.ti., 11,431 gy. és
1,128 lovas
összesen: 12,559 cső.

Cső. Fel., B.M. és H.M. :
Állománya : 10 ti., 4 g.ti., 9 gy.cső.
V é s z e s z e g : 285 ti., 23 g.ti., 12,568 csendőr.

CSENDŐRTÍZPARANCSOLAT

- 1.) Megemlékezzél arról, amivel Istenednek tartozol.
- 2.) Én vagyok a te hazád: Nagymagyarország.
- 3.) Hűséged, becsületed, vitézséged nem eladó.
- 4.) Légy erkölcsös, józanéletű, engedelmes.
- 5.) Tiszteld előljárodát, mint atyádat, szeresd bajtársaidat, mint tenmagadat.
- 6.) Tanulj és tudj, a tudás második fegyvered.
- 7.) Védj a másét, a magadét ne pazarold.
- 8.) Mögötted a törvény előtted is az legyen.
- 9.) Igaztalanul ne vádolj, fegyvered ártatlant ne bántson.
- 10.) A család szentély, ha magadnak nincs, örsödben megtalálod.

Kiadta a m. kir. Honvédelmi Miniszter a Csendőrség Felügyelőjének javaslatára. Megjelent a Csendőrségi Lapok 1940. VII. 1-i számában.

őreg Csendőr:

A M. Kir. Csendőrség közbiztonsági szolgálatának fejlesztése, kiterjesztése 1920 — 1945.

Az I. Világháború a csendőrséget virágja teljében találja, hogy majd hat évre megakadályozza annak fejlődését. Kiegészítés és pótlás csak csekély részben volt, s a nem rég megnyílt gyönyörű nagyváradi iskola üresen állott. Ezenkívül sok csendőr önként jelentkezett harctéri szolgálatra és végül sok csendőrt vett igénybe a hadvezetőség a hadművelési területek biztosítására. (Szerbia, Galícia, Románia.)

A forradalom nem kímélte a csendőrséget sem. Különösen a tanácsköztársaságnak volt legfőbb gondja ezen intézmény teljes megszüntetése. Félve erejétől és hatalmától a vörösörségbe olvasztotta, azonkívül a politikai megbízottak egész rajával árasztotta el, kiknek besugásai sok derék csendőrtiszt és altiszt mártiromságát vonták maguk után. Így az őszirózsás forradalom és a tanácsköztársaság idején nem tudta azt a tevékenységet kifejteni, ami intaktsága teljében tőle elvárható lett volna. Az őszirózsás forradalom idején sok csendőr rekedt a megszállott területeken, sok csendőr szolgált a Székely Hadosztályban és azzal együtt estek fogságba. Sokan gyülekeztek Szegeden, mint az ujonnan felállított Nemzeti Hadsereg első tagjai. Így a forradalom letörése után elsőnek állott talpra. Szervezését azonban 1919 után újra kellett kezdeni és megindult a toborzás.

A békeszerződés szerinti új létszáma a csendőrségnek 471 csapat 71 gazdászati tiszt és 8,297 főnyi legénység. A csendőrkerületek a következők maradtak meg: I. Budapest, II. Székesfehérvár, III. Szombathely, IV. Pécs, V. Szeged, VI. Debrecen, VII. Miskolc. Ezekben 30 osztály, 33 szárny- 209 szakasz- és 853 őrsparancsnokság működik. Az utóbbi két- tő altisztek pság-a alatt. A békeszerződés követelte 1921. VII. t.c. annyiban változtatott a csendőrség ötven éves szervezetén, hogy a H.M. legfőbb fennhatóságát megszüntette anélkül azonban, hogy ezzel a csendőrség katonai jellegét érintette volna.

Egy időben megindult a korszerűsítés is, megkezdték működésüket a jt., jv. valamint Szombathelyen az öpk-képző iskola, s tervezik nyomozó alakulatok felállítását.

Budapesten felállítják az állandó tanulmányi bizottságot, tisztii tanfolyam pság-ot, központi gh-t, felszerelési anyagraktárt, hiradó tanfolyamot. Minden kerület székhelyén egy törzsgazdasági hivatal, minden osztály székhelyén egy-egy csendőriskola és egy-egy gh létesül. Ezen kívül Budapesten és Kiskunhalason egy-egy lovas alosztás, Cegléden pedig „egyesített csendőr iskolák pság”-a kezdi meg működését. A legfőbb vezetésben változás nem történt.

Az 1927. IX. 1-én kiadott új „Szervezeti és Szolgálati Utasítás,” SZUT, a központi vezetésben visszaállította a hármas egységet, a H.M. hatáskörét a csendőrségi 20. osztály szervezésével a csendőrség személyi,

fegyelmi és kiképzési ügyeinek intézésére. A csendőrség közbiztonsági és gazdaságkezelési ügyeit továbbra is a B.M. VI. b. osztály intézi. A m. kir. csendőrség élén a „m. kir. csendőrség felügyelője” áll. Hatáskörét a részére külön kiadott „Szervi Határozványok” állapítják meg.

Az új szervezés és a korszerű utasítások lelke Pinczés Zoltán őrgy. 1943-ban tábornok, a csendőrség felügyelője mellé beosztva.

Pinczés Zoltán
1891 — 1945

A csendőrség létszáma 580 tiszt (csapatost, g.tiszt, hadbíró, orvos, állatorvos) és 11,420 főnyi legénység. A tisztikiegészítés a honvédség tényleges tisztikarából történik, legalább két évi csapatszolgálat után. Egy éves tanfolyam után csendőrtiszti szakvizsgát kell tenniük. A legénység-nél a próbaszolgálat ideje másfél év. Az első kötelező 6 évre szól. A tisztek nősülése a honvédtisztekével azonos szabályok szerint történik. A legénységnek csak 20 %-a lehet nős. Ezért nősülési engedélyt csak 10 -12 évi szolgálat után kaphattak az előjegyzés sorrendjében.

A magyar csendőrség jó hírét vitték szerte a világba a gödöllői cserkész világtalálkozók — 1933-ban a fiúk, 1939-ben a lányok — a Jamboree-k résztvevői.

A korszerűsítés követelményeinek megfelelően fölállítják a központi nyomozó pság-ot Budapesten, majd egymás után kezdik meg az őrsök munkájának támogatását a kerületek székhelyein létesített nyomozó alosztályok, 1931—1932-ben. Fürdőhelyeken fürdőkülönítmények, fürdő-őrsök állanak föl az idénynek megfelelően, külön utasítás alapján. Megkezdik működésüket a központi közlekedési pság, a repülőtéri, vasúti, közlekedési és hradó őrsök.

A csendőrség szolgálatának elismerését jelentette Legfelsőbb Hadurunk azon elhatározása, mikor is február 14-ét 1932-ben Csendőrnappá nyilvánította. Ezen a napon az udvarlaci őrséget a Királyi Várban a csendőrség adta.

A területvisszacsatolások következtében részben létszámkiegészítés, részben karhatalmi okokból Galántán települt a m. kir. csendőr zlj.pság-

Az első nemzetközi Bécsi Döntéssel (Bécs, 1938. november 2) a Felvidék egy része visszatér:

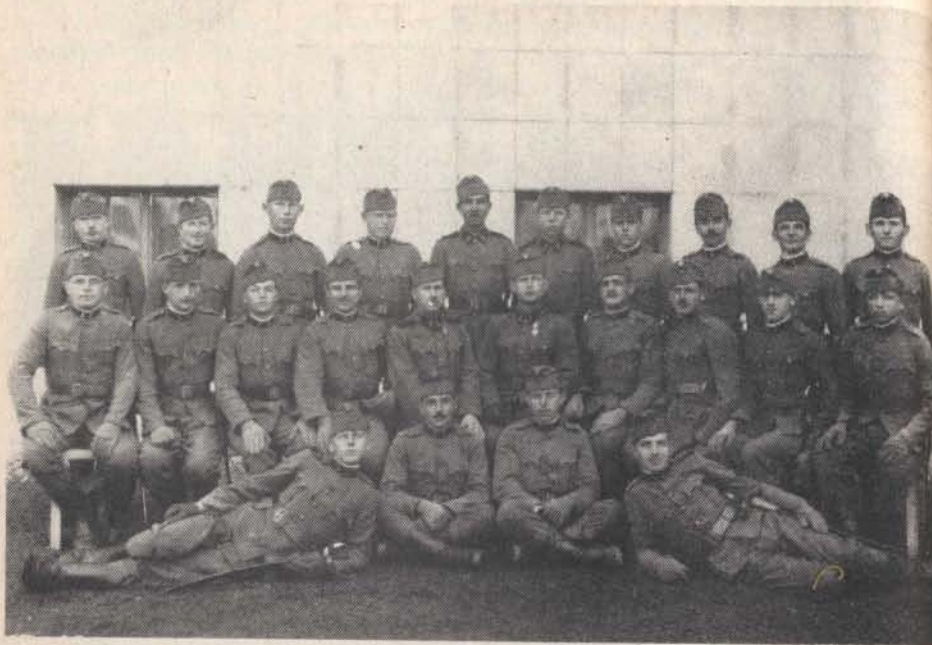
A kassai bevonulás 1938. XI. 11-én

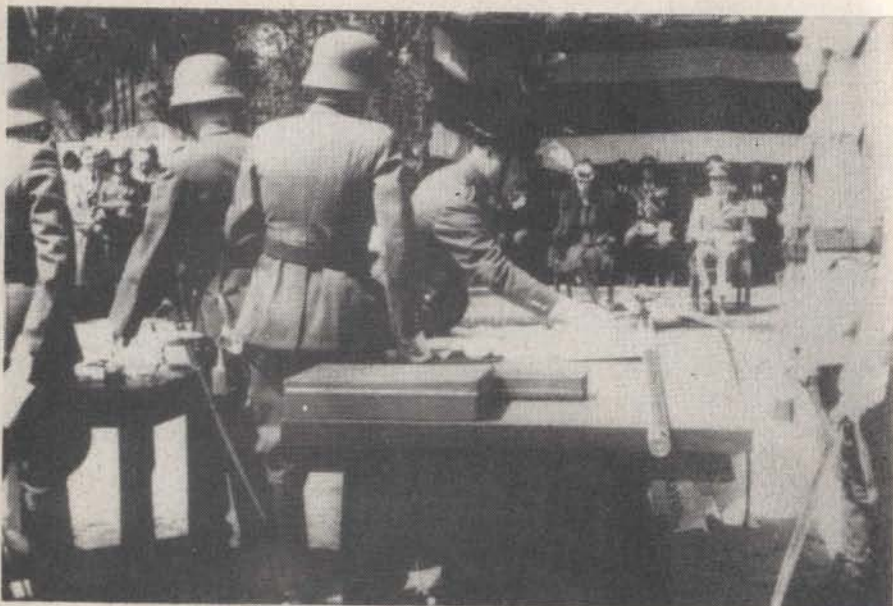
Az Ungvár-i csendőrőrs 1942-ben. Öpk. Balogh József főtorm.
(Földessy Mihály cső. gyűjteményéből.)

A második nemzetközi Bécsi Döntéssel (Bécs, 1040. VIII. 30) Erdély egy része visszatér:

Próbacsendőrok a Nagyvárad-i csendőr tanzlj-nál 1941-ben.

A Nagyvárad-i tüzér Hadapródiskola zászlószentelési ünnepélye Horthy István jelenlétében, aki a Kormányzó Urat képviselte 1941 őszén. Gyulai Ödön alez. a nagyvárad-i cső. osztály pl. zászlószentet ver be.

Karácsony a Vargyas-i csendőrörsön (Udvarhely vm.) 1941-ben. Ópk. Nagy Sándor főtorm., közepén Pataki József cső. Állnak: Keresztes Ödön, Mezei Lajos, Vészi István és Kanyó Pál csendőrök.

A két világháború közötti időszak erősen igénybevette a csendőrséget a földalatti, állami és társadalmi rend elleni mozgalmak felderítése. Ebből kifolyólag kihívta maga ellen a komintern haragját, s ennek lett a következménye, hogy a háborút és az összeomlást követő szovjet-orosz kommunista rendszer első tevékenysége volt a csendőrség liquidálása.

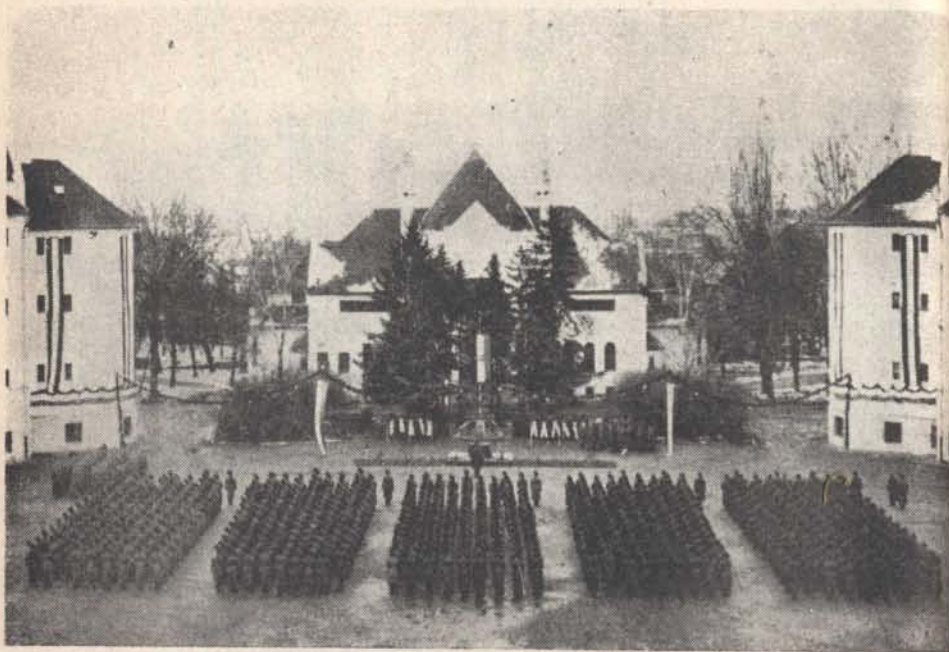
A törvényeket és rendeleteket nem a csendőrség hozta, azokért az országgyűlés és az egyes szak-miniszterek voltak felelősek. A csendőrség nem tett mást, mint esküjéhez híven örködött a törvények és rendeletek végrehajtása és betartása felett az állampolgárok politikai, faji, vallási hovatartozására való tekintet nélkül. Ennek megfelelően az őrsők a törvény keretein belül mindent elkövettek, hogy körletükben a rend és biztonság az utolsó percig fönmaradjon.

Mikor a háború mind inkább közeledett az országhatárhoz, 1944-ben megkezdődött egyes őrsök és pság-ok visszavonása, melynek során nem egy őrs és tanszázad súlyos, veszteségteljes harcba keveredett az ellen-

séggel. 1945-ben jött az orosz megszállás, számtalan csendőr halála, hadifogság, internálás, emigráció.

(Kiegészítő forrásmunka: Révai Nagy Lexikona — 1935.)

A nagyváradai tanzászlóalj az Országzászló előtt 1944 Csendőrnapon

„AUDIATUR ET ALTERA PARS.”
(Hallgattassék meg a másik fél is.)

A második világháborúban.

B. Rektor alapján.

(Részletek.)

1.) Razzia Bácskában

A magyarság létszámának ellensúlyozására az I. világháború után Magyarországtól elcsatolt Délvidékre a jugoszláv kormány vagy kétszáz ezer szegénysorsú szerb, bosnyák, rác, és montenegrói családot telepített. Ezek ott a magyarság rovására házat és kisebb földterületet kaptak. A telepeseket századokba, azaz „cseták”-ba osztották be és „csetnikek”-nek nevezték. Katonai kiképzésen kívül szabotázs-cselekmények elkövetésére is megtanították, majd a magyar hadsereg bevonulása előtt felgyavereztek őket.

Ahogy a kommunista párt a Délvidéken erősödött, a telepések egy része annak partizán mozgalmához csatlakozott. Eleinte ezek együttműködtek a csetnikekkel. Amikor azonban kiderült, hogy a partizánok kommunista államformát akartak Jugoszláviában, a nemzeti érzésű csetnikek ellenük fordultak. Az angolszászok kezdetben a királyhű csetnikeket támogatták, de később Titó partizánjait halmozták el segítségükkel.

Bácska visszavétele után a magyar kormány a telepéseket vissza akarta küldeni eredeti lakhelyükre. A csetnikek, de főképp a partizánok nem akartak visszamenni, mert a kommunista párt helybenmaradást követelt tőlük. Ezek erdőkben, félreeső tanyákban, rokonaik, vagy megbízható barátaik házában húzódtak meg. A magyar hatóságok ebben az időben csupán adatgyűjtésre szorítkoztak. Segítségükre voltak a volt jugoszláv kommunistaellenes csendőr- és rendőrtisztek, akik ládászámra adták át az adatokat a magyar rendőrségnek és csendőrségnek. Ezt tették a délvidéki magyarok és több szerb is. A helyi lakosság adatai nem voltak mindig tárgyilagosak; nagy szerepet játszott az egyéni bosszú és a nemzetiségi gyűlölet.

Az egyik kommunista forrás szerint „a bevonulást követő néhány hónap hozott valamelyes nyugalmi állapotot. Ez azonban csak addig tartott, amíg a haladó erők magukhoz tértek az első kábulatból. Hamarosan megtalálták a kapcsolatot a szétszórt antifasiszta erők és akcióba léptek.” A szervezett partizántevékenység először Szerbiában, Boszniában, Montenegróban és Horvátországban indult meg. Később központi parancsra a kommunisták Bácskába is — főleg a Sajkásságba, ahogy az Újvidék-Titel-Csurog háromszöget nevezték — kezdtek beszivárogni. A német megszálló hatóságok elfogott futárok és kézrekerült partizánok útján már előre tudtak a bácskai kommunista felkelésről és erre figyelmeztették is a magyarokat.

A törvényellenes partizántevékenységről az ifjúkora óta kommunista Buzás János a következőket írta könyvében:

„Július közepétől kezdve néhány helyen szabotázs-cselekmények, szörványos fegyveres összetűzések történtek. A szabotázsakciók száma egyre nőtt. Itt is, ott is felröppent a vörös kakas a behordott asztagokra, fasisztabarát földbirtokosok csürjeire, tanyáira. Ősztől kezdve hatalmas kenderkazlak és bevasonizott szállítmányok gyulladtak ki. Az ellenállók telefon- és vasútvonalakat rongáltak meg, megtámadtak kisebb karhatalmi járőröket, vonatszerelvényeket robbantottak fel és siklattak ki.”

A szegedi csendőrkerületi parancsnokság nyilvántartása szerint a Délvidéken több csendőrt is megöltek portyázás közben. Ilyen eset még a községek utcáin vagy házkutatás esetén is előfordult.

„Egy Csirparov nevű cipész hazafias felbuzdulásában igazi partizán „hősi” módra hátulról lőtt nyakon egy csendőrt, akinek azonban még volt annyi ereje, hogy pisztolyt rántson és megfordulva, a támadót agyonlője. Ez még 1943-ban volt. Csirpanov a „néphős” elnevezést kapta és utcát neveztek el róla Újvidéken. Az az utca, ahol „hőstettét” végrehajtotta és ahol a megérdemelt büntetést a helyszínen meg is kapta szerencsétlen áldozatától, aki a helyszínen szintén meghalt, az Ő nevét viseli.”

Egy másik forrás szerint az elhagott kommunisták azt vallották, hogy a Duna-Tisza közéről a Sajkásvidékre húzódtak a még szabadon lévő társaságok. Bánátról is erre a részre szivárogtak át fegyveres partizánszázadok. Céljuk az volt, hogy e terület harcosszervezetit is magukkal rántsák és január 6-án (szerb karácsony) Szent Bertalan éjszakát rendezzenek e terület magyarságát, németiségét kiirtsák.

Az újvidéki nyomozó csoportok e hírek ellenőrzésére a vallomásokban Zsablyától keletre megnevezett tanyákon állítólag tartózkodó partizánok felkutatására 6 csendőrnemzetet vezényeltek ki. E csoport a zsablyai csendőrőrs legénységével és határvasút járőrökkel megerősítve a kérdéses tanyán január 4-én reggel rajta akart ütni. A vállalkozás azonban balul ütött ki. A csoport kellő előzetes felderítés nélkül közelítette meg a tanyát. A tanyában tartózkodó partizánok (kb. 1 szakasz) egész közel engedték magukhoz a csoportot. Azt tüzzel szétgraszották. Eközben több csendőr, köztük az őrsparancsnok és határvasútszolgálatosok elesettek, vagy megsebesültek.

Ezt a harcot Zsablyán nagy kutatás követte. Állítólag a szerb lakosság egy része támogatta a kommunista partizánokat. Az orvlövészek egy része a felelősségrevonás elől elrejtőzött a környéken, így a kutatást a Sajkásvidék egész területére kiterjesztették. Ennek végrehajtására Deák László honvéd ezredes parancsnokságával három honvéd zászlóaljat vezényeltek ki. Miután az a hír terjedt el, hogy a partizánok egy része behúzódtott Újvidékre, 1942. január 21-én, 22-én és 23-án ott is razziaát tartottak, amelynek vezetői Grassy József (honvéd) vezérőrnagy és Deák László honvéd ezredes voltak. Mint legfelsőbb parancsnok, jelen volt Fekete-halmy-Czeydner Ferenc altábornagy, a szegedi hadtest parancsnoka is.

Grassy az ottlévő honvédségi alakulaton kívül saját parancsnoksága alá rendelte az Újvidéken lévő rendőrséget és az oda összpontosított Csendőrséget is. A razzia tervét Tallián József, az újvidéki rendőrkapitány helyettese és Gaál Lajos csendőr alezredes készítette el.

A terv szerint a várost teljesen körülfogták és három körzetre osztották. A razzia lefolytatására 240 járőrt rendeltek ki. A kutató járőrök feladata az volt, hogy a lakosságot igazoltassák. Akik nem tudják magukat kellőképpen igazolni, akokat a kísérő járőröknek adják át, a kísérő járőrök hátrakísérik őket a gyűjtő járőrökhöz, akik aztán az elfogottakat a gyűjtőhelyre, a leventetthonban felállított igazoló bizottság elé viszik. A kutatás iránya a város külső területeitől a belváros felé halad. Akiket a helybeli lakosokból összeállított igazoló bizottság nem igazol, rögtönítélő bizottság elé kerülnek, és halállal büntetendők.

A kivégzéseket a Dunaparton, a strandon hajtották végre. Az áldozatokat itt tarkón lötték, holttestüket pedig a Dunába dobták. A kivégző katonai alakulat parancsnoka Korompay Gusztáv főhajónagy volt, aki a kivégzésekre a parancsot Grassy vezérőrnagytól kapta. A kivégzettek száma a különböző források szerint változik. Kállay 2,000, Horthy 1,300, Fenyő 3,309, Karsay 2,111, Buzási pedig 3,340 személy kivégzéséről tett említést.

Macartney szerint a délvidéki razziaokban magyar részről öt tiszt és hatvan legénységi állományú egyén, a helybeli lakosság közül 2,350 személy pusztult el. Az író a jugoszláv partizánmódszerek ellen a mérsékelt tiszt

igazolást elkerülhetetlennek itéli, de az ily szigorú megtorló intézkedéseket indokolatlannak tartja.

Amint az újvidéki események híre elterjedt a fővárosban, az országgyűlés magyarizációt kért Bárdossy László akkori miniszterelnöktől. Bárdossy csupán nagyszabású partizán támadásról és annak jogos katonai leveréséről beszélt. 1942. március 10-én Kállay Miklós lett a miniszterelnök, aki dr. Babos József hadnagy ezredes vezetésével bizottságot küldött ki Újvidékre a tények felderítésére. A bizottság nyolcszázoldalas jelentésben számolt be az ott történt eseményekről. A beszámoló alapján a vezérkari főnök ügyészi nyomozást rendelt el. Az ügyvel kapcsolatosan először Popovics Milán, majd Bajcsy-Zsilinszky Endre szólalt fel a képviselőházban. Mind a ketten kivizsgálást, felelősségre vonást és az áldozatok hátramaradottjai részére kártérítést kértek.

A kivizsgálás megindításának valódi hátterét Sallay Dezső így ismertette könyvében:

Az eljárás nem most indult meg, hanem közvetlenül az események után, amikor a „razziában” résztvevő katonai és csendőri parancsnokságokat fölöttes hatóságai felszólították, hogy hivatalos jelentésben igazolják eljárásukat. A katonák jelentését a vezérkari főnök elfogadta, s ezzel az ügyet le is zárta. A csendőri fórumok azonban skrupulózusabbak voltak, tekintve, hogy a csendőri szabályzat értelmében minden egyes fegyverhasználat jogosságát kimerítően igazolni kell. A csendőri jelentés vizsgálatánál merült föl a kérdés, hogy a fegyverhasználatra ki adott parancsot, erre az a felelet érkezett, hogy a katonai parancsnokság. Ennek következtében ki kellett hallgatni a szegedi hadtest számos tisztjét. A hadtestet azonban időközben a harctérre vitték, s így a kihallgatások halasztást szenvedtek. Az adatgyűjtést tavaly (1943) júliusban fejezték be s októberben készült el a vádirat. A terjedelmes aktacsomót akkor újból a vezérkari főnökség elé terjesztették, amely most már hozzájárult a vádemeléshez.”

A tárgyalás a katonai büntetőtörvénykönyvben megállapított szabályok szerint 1943. december 14-én kezdődött Budapesten a Margit körút 85. szám alatti katonai büntetőintézet tárgyalótermében. A bíróságnak három altábornagy tagja volt: Náday István elnök, Németh József és Kiss János tagok. Dr. Babos József hadnagy ezredes volt a vádló, aki előzőleg a helyszínen három hónapon keresztül nyomozta a történeteket. A tárgyalást dr. Gazda Imre hadnagy százados vezette.

Az ítélelhozatal előtt Fekete-halmy-Czeydner altábornagy, Grassy vezérőrnagy és Deák ezredes Németországba szökött. Ezt Dr. Zöldi Márton készítette elő, aki előre Bécsbe szökött.

A hadbírószék egy hónapi tárgyalás után a vádlottakat bűnösnek találta; közülük öt személyt halálra és húsz személyt öttől tizenöt évig tartó börtönbüntetésre ítélte. Halálra ítélték Fekete-halmy-Czeydner Ferencet, Grassy Józsefet, Deák Lászlót, Dr. Zöldi Mártont és Korompay Gusztávot.

A tárgyalás befejeztével a csendőrtisztek egy kivételével megkezdték büntetésük letöltését. Ezt a német megszállás félbeszakította. Az SS-be lépett magas rangú honvédtisztek a német megszálláskor visszamentek

Budapestre, ahol idegen nyomásra jo beosztást kaptak. Az esettel kapcsolatosan rendelet figyelmeztette a csendőröket, hogy még honvédségi alárendeltségben teljesített karhatalmi szolgálatban is csupán saját Szolgálati Utasításuk szerint járhatnak el.

A magyar kormány a razziában elszenvedett veszteségek és károk összeállítására Balla Pál belügyi államtitkár elnökletével bizottságot nevezett ki, amely a lakosság bejelentései alapján a helyszínen ezt el is készítette. Az országgyűlés az anyagi károk jóvátételén felül még évi tizenkét millió pengőt is megszavazott a razziában eltűntek és kivégzettek hátramaradottjainak életjáradékul.

2.) A német megszállás idején.

A háború előrehaladtával a németek nagy nyomást gyakoroltak a környező államokra, hogy megszorító intézkedést tegyenek a zsidóság ellen. Így Romániában megsemmisítő táborok létesültek, Horvátországban kényszermunkára fogták, Lengyelországban pedig gettókba zárták a zsidóságot. A szerb, német és bulgár zsidók — az egyéb megszorítás mellett — faji megkülönböztetésként sárga csillagot is viseltek.

Kállay Miklós miniszterelnök szerint a zsidó-kérdés Magyarországon nem faji, vagy vallási probléma volt, hanem a zsidóság számaránya és gazdasági jóléte közötti aránytalanságból fakadt. A zsidóság az ország lakosságának 1938-ig 6-7 %-át, Kárpátalja és Észak-Erdély visszatérte után pedig 8-9 %-át tette ki. Ugyanakkor a nemzeti vagyonnak egyharmada, a nemzeti jövedelemnek pedig a fele a kezükben volt.

Ennek az eltolódásnak kiegyensúlyozására az első zsidótörvény, az 1938. évi XV. törvénycikk, a zsidók számarányának az egyes foglalkozási ágakban elérhető felső határát 20 %-ban állapította meg. Darányi Kálmán miniszterelnök indokolása szerint ez a megoldás magának a zsidóságnak is érdekeit szolgálta, mert lényegesen enyhítette az antiszemizmust és ezzel a szélsőséges, türelmetlen mozgalmak terjedését.

A második törvény, az 1939. évi IV. törvénycikk, a zsidók számarányát a szellemi életben 6, az ipari és kereskedelmi vállalkozásoknál 12 %-ra csökkentette. A törvény a zsidóság javára nagyszámú kivételt is engedélyezett, ami a megszorítások mértékét jelentősen enyhítette.

Az 1941. évi XV. törvénycikk, a harmadik zsidótörvény, német mintára már faji alapon is elkülönítette a zsidókat a magyarságtól és tiltotta közöttük a házasságkötést is. Bár a különböző kormányintézkedések más téren is megszorították életmódjukat, mégis sok zsidó menekült idegenből Magyarországra, mert ott a német megszállásig biztonságban élhettek.

Amíg tehát a Magyarországot környező államokban (Szlovákiában, Romániában, Bulgáriában, Szerbiában és Horvátországban) az 1842-43. években a zsidó lakosság százazreit deportálták és ölték meg, nálunk ellenálltak a német követeléseknek, s a zsidótörvények szigorú végrehajtása ellenére a Kállay-kormány minden erőfeszítést megtett a magyar zsidóság életének megmentése érdekében.

1942. december 5-én a magyar kormány... elutasította Berlin azon

óhájának teljesítését, hogy a zsidók Magyarországon külön jelzéssel (sárga csillag) láttassanak el. Ugyancsak teljesen elutasító állást foglalt el a magyarországi zsidók Keletre való kiszállítására, illetve e kiszállítás előkészítése ellen.

„Margarethe I.”

A Magyarországon tartózkodó német követ 1944. március 15-én este megjelent a Várban és átadta Horthy kormányzónak Hitler meghívását a klessheimi találkozóra, ahol a harcoló magyar csapatok hazarendelésének ügyét is megtárgyalhatják. A kormányzó a vezérkari főnök, valamint a külügy- és honvédelmi miniszter kíséretében március 17-én különvonaton elutazott a megbeszélésre. Itt Hitler Horthynak szemére vetette, hogy Magyarország irányváltoztatás gondolatával foglalkozik, ezért ő csapataival megszállja Magyarországot. A tanácskozás meglehetősen feszült hangulatban folyt, amelynek végén Hitler megígérte, ha „megfelelő” magyar kormány alakul, visszavonja Magyarországról haderőit.

Ez alatt a pár nap alatt tizenegy német hadosztály az előzőleg kidolgozott „Margarethe I” terv alapján megkezdte az ország megszállását. Kállay miniszterelnök a vezérkari főnök helyettesével riadóztatta a honvédséget és ugyanezt tette a belügyminiszter is a csendőrséggel és rendőrséggel. Ugyanakkor figyelmeztették az országban élő idegenek és zsidóság vezetőit a közelgő veszélyre és elrendelték a minisztériumokban lévő titkos iratok elégetését. Komoly fegyveres ellenállásra azonban nem került sor, mert a miniszterelnök szerint: 1.) az mindenképpen sikertelen lett volna; 2.) neki nem volt alkotmányos joga a hadsereggel a kormányzó távollétében rendelkezni és annak fegyveres ellenállását elrendelni; és 3.) a tárgyalásokon Németországban lévő vezérkari főnök táviratilag utasította helyettesét, hogy a megszállásnak ne álljanak ellen. Így a németek komoly ellenállás nélkül birtokba vették az országot. Mire a kormányzó kíséretével hazaérkezett, a magyarság az addig némi leg megtartott önállóságát is elvesztette.

Vidéki gyűjtőtáborok

A német megszállás után folyamatosan jelentek meg kormányrendeletek, amelyek a zsidóság vagyonát zár alá helyezték, állampolgári jogait felfüggesztették és végül a nemzeti közösségből kirekesztették. Az egyik legsúlyosabb intézkedés az április 4-én kiadott 6.163/1944 számú belügyminiszteri rendelet volt. E szerint a zsidóságot nemre és korra való tekintet nélkül gyűjtőtáborokba kellett szállítani, a zsidók lakását le kellett pecsételni, értéktárgyaikat pedig a községi vagy városi előljárásnak kellett átadni. A zsidók összeszedését a belügyminiszteri rendelet a területileg illetékes helyi hatóságok által alakított bizottságokra bízta. Az összegyűjtés az alábbi sorrendben történt: a kassai, marosvásárhelyi, kolozsvári, miskolci, debreceni, szegedi, pécsi, szombathelyi, székesfehérvári és budapesti csendőrkerület és az ezek területén fekvő rendőrhatalóságok területén. Az intézkedések végrehajtásában résztvett a rendőrség, csendőrség, pénzügyőrség és a városi, illetve községi előljárárság. Az összegyűjtés felső irányítója a német zsidótlanító különítmény, a

„Judendezernat” volt. Magyar részről a kormány nevében Endre László volt pestmegyei alispán és Baky László volt országgyűlési képviselő — belügyi államtitkárok — intézkedtek. A különböző zsidótlanítási szervek összekötőjének Ferenczy László csendőralezredest nevezték ki, akit ebben a minőségben mind a német bizottság, mind a magyar belügyminiszter megerősített. A gettózás és elszállítás részleteit a németek állapították meg s ezeket Ferenczyn keresztül hajtották végre a magyar közegekkel. A rendelkezések végrehajtása közben a Csendőrség részéről egyetlen fegyverhasználat se fordult elő.

A zsidó táborok megszervezése a németek által már kipróbált módszer szerint történt. A gettókat kerületekre osztották. Mindegyiknek volt egy, a lakók által választott vezetője. Ez gondoskodott a kerület tisztántartásáról, a betegek kórházba utalásáról, a német, vagy magyar hatóságok által munkára igényeltek kivezényléséről, az élelmezési nehézségek megoldásáról, stb. A gettónak saját rendőrsége is volt, ahol a vezetőség leginkább a tapasztaltabb zsidó ügyvédek közül került ki. A gettó-élet legfelsőbb irányítása a helyi Zsidó Tanács kezében volt, amely a német zsidótlanító bizottság utasítása szerint működött. Ez utóbbinak ellenőrző közegei a zsidó tábor felállításától az elszállítások befejeztéig mindenütt jelen voltak és a magyar belügyminisztérium összekötő tisztje útján irányították a helyi közigazgatási és közbiztonsági közegeket.

A táborok őrzését a helyi adottságoknak megfelelően a rendőrség, vagy csendőrség egyenruhás közegei végezték. Később e két testület polgári ruhás nyomozói is megjelentek a táborokban, akik a jobbmódú zsidóktól vagyonuk elrejtésének helyét akarták — sokszor meg nem engedett eszközökkel — megtudni.

A vidéki zsidók elszállítása a gyűjtőtáborokból május 14-én kezdődött meg. Az erre vonatkozó bizalmas belügyminiszteri rendelet nem jelent meg a Hivatalos Közlönyben, azt csupán a végrehajtással megbízott hatóságok vezetőinek adták ki. Eszerint a vasúti kocsikba a berakást a területileg illetékes csendőrség vagy rendőrség végezte. A deportálandók száma és a szerelvény nagysága szerint a kocsikba a németek utasítására 50-70 személyt préseltek be. A közigazgatási elöljáróság minden vasúti kocsira négy nagy bádgedényt csináltatott, kettőt a víz és másik kettőt a fizikai szükséglet számára. A kocsikat aztán lélakotolva külön vonatszerelvények Kassára vitték, ahol névjegyzékkel együtt átadták a német átvevő bizottságnak.

A budapesti zsidóság

1944 július elején az ungvári, galántai és nagyváradai csendőrtanzászlóaljakat, valamint néhány tanzászlóaljakat vasúti szállítással a fővárosba rendelték. Cél: ünnepélyes formák között csendőr zászlóavatás a Vérmezőn. Zászlóanyának a kormányzó feleségét kérték fel. A csendőr egységeket a főváros területén szétszórva különböző honvédségi laktanyákban helyezték el. Az ungvári tanzászlóalj szállása a budai Radeczky-laktanya volt. A csendőrök naponta gyakorlatoztak, készültek a díszelgésre. A

zászlóavatást azonban „repülő-veszély” miatt elhalasztották, a csendőr alakulatok visszatértek állomáshelyükre.

Egyes magyarországi források úgy tüntették fel az esetet, mint az 1944 júliusában Budapesten összpontosított csendőrök Endre és Baky vezetésével a kormányzó elleni puccsra és a fővárosi zsidóság elszállítására készültek volna. Még a Dálnoki Veress Lajos vezérezredestől Nyugaton kiadott Magyarország Honvédelme a II. világháború előtt és alatt című könyv is — minden forrás nélkül, csupán „hírek alapján” — puccsot, „Baky-féle csendőrséget,” illetve „Baky-zászlóaljakat” emleget. A cikkírónak illett volna tudnia, hogy Bakynak nem volt csendőrsége és nem is szervezhetett ilyent. Minden új csendőralakulat felállításához a belügy- és a honvédelmi miniszterek közös beleegyezésére volt szükség. Ilyen megegyezés pedig nem volt. Különben Faraghó tábor csendőr felügyelő a magyar népbíróságon tett vallomásaiban a puccskísérlet tervét határozottan megcáfolta. Azt is tagadta, hogy ő Eichmannal és Endre Lászlóval a zsidók deportálásáról tárgyalt volna.

Horthy kormányzó csak 1944 nyarán értesült a zsidó-megsemmisítő német táborok működéséről. Ekkor elhatározta, minden tőle telhetőt megtesz, hogy megakadályozza a budapesti zsidóság elszállítását. Erre a célra más lehetőségek mellett a Csendőrséget is felhasználta.

1. A Budapest közelében lévő kistarcsai internálótábornak öt nagy emeletes épülete volt. Egyikben német katonák saját foglyaikat őrizték. A másik négy épület a magyar rendőrség felügyelete alatt állt. Ebből egyben közönséges őrizetesek voltak. A másik épületet zsidó túszoznak tartották fenn. Ezek munkára nem jártak, ágyon aludtak, sőt szobáik takarítását is mások végezték. Az utolsó két épületben azokat a zsidókat helyezték el, akiket a Gestapo különböző címeken tartóztatott le.

A tábor parancsnoka Vasdényei István rendőr felügyelő volt, akihez a rendőrségtől megfelelő segéd- és őrszemélyzetet osztottak be. A zsidó internáltak ügyeinek intézésére Budapestről naponta kijárt a Pártfogó Iroda osztályvezetője, Bródy Sándor is.

Július 12-én Vasdényei bizalmasan közölte Bródyval, hogy a Gestapo tisztjei tudtára adták, 14-én reggel egy újabb internáló vonat megy Kistarcsáról... A Tanács értesítette a kabinetirodát, a külföldi követségeket, a hercegprímást és mindezek akcióba léptek. Ennek a közös munkának eredménye volt. A kormányzó utasítja Jarost, hogy ha kell, karhatalommal vessen véget a további deportálásoknak, ha pedig a vonat Kistarcsáról már elindult volna, ahol éri, tartóztassa fel és irányítsa vissza. Jaross Ferenczynek továbbította a parancsot, ennek helyettese, Lulay százados csendőreivel kivonult.

Az időközben elindított vonatot Lulay csendőr százados embereivel Hatvanban utolérte, visszafordította, s az még aznap este visszaérkezett Kistarcsára.

2. A budapesti zsidóság megmentését Horthy Miklós kormányzó a következőkben írta le.

Budapest ügynevezett „megtisztítására” terv szerint augusztusban került volna sor. Itt 170.000 zsidót tartottak hivatalosan nyilván és állítólag még 110.000-et rejtegettek magyar barátaik. Összefogásukra és eltávolí-

tásukra Baký és Endre, a két belügyi államtitkár, rajtaütésszerű akcióval tervezett. Erre a hírre az Esztergom mellett állomásozó páncélos hadosztályt Budapestre rendelték és a budapesti Csendőrség parancsnokát utasítottam, hogy ha kell, erőszakkal akadályozza meg a zsidóság elszállítását.

Lévai Jenő szerint a kormányzó augusztus 22-én utasította Ferenczy László csendőr alezredest, hogy közölje a németekkel a következőket: „A magyar kormány nem járul hozzá a deportálásokhoz és a fővárosi felhozott katonai csapatok és csendőrök szükség esetén fegyveresen fogadják minden német erőszakos kísérletnek ellenszegülni.” A német deportálós csapatok parancsnoka, Eichmann, dühösen támadott Ferenczyt, amikor „rájött arra, hogy a katonaság és a Csendőrség összpontosításával félrevezették.” Az esettel kapcsolatban a Nagyvárad-i Csendőrség főparancsnokja egyik volt tisztje a következő felvilágosítást adta:

Augusztus elején a Péterffy Jenő csendőr alezredes parancsnoksága alatt álló iskolát sürgősen a fővárosba rendelték. Szállításuk az Üllői úton vonatlaktanya garázsa lett. Azonnali készütséget rendeltek el, mert a németek vagy a nyilasok támadásától tartottak. Géppuskáikat és golyószórókat tüzelőállásba helyezték és csendőrpárjával portyáztatták a környéken. A körletet még a tisztiek sem hagyhatták el. Napközben állandó kiképzés volt. Néptömeg szétesztatása, ellenséges érzelmek kialakítása, járőrök lefegyverzése és körkörös védelem volt a gyakorlat tárgya. Minden csendőr füstgyertyát kapott. Faraghó Gábor, a Csendőrség főparancsnokja személyesen ellenőrizte a kiképzést.

Az iskola- és tanszázadparancsnokokat váratlanul kormányzói kiharcolásra rendelték. A királyi vár fogadótermében a sor élén Faraghó állt. A kormányzó mindenki felé kezét fogott. Röviden ismertette az ország helyzetét, a nyilasok hatalmi törekvéseit és a németek szövetségesekhez nem illő viselkedését. Hangsúlyozta, hogy a körülmények szabják meg intézkedéseit és elhatározásában csupán a nemzet egyetemes érdekét tartja szem előtt. Ezután az iskola rövidesen visszatért Nagyváradra. Az őrsparancsnokjelöltek tanuláshoz láttak, a fiatalabb csendőrökből álló századokat pedig az Erdélyben harcoló honvéd hadosztályokba osztották be.

3. November elején az akkori magyar kormány azoknak a zsidóknak, akiknek semleges állam követsége ideiglenesen útlevelet vagy védőlevelet adott, az V. kerületben nemzetközi gettót jelölt ki. Az itt lévő épületek „védett házak” voltak, a beköltözés feltételeit a Zsidó Tanács ismertette az érdekeltekkel.

A védett házak meglehetősen zsúfoltak voltak. A „hivatalosan engedélyezett 15.600 védett szemben a forgalomban lévő védőlevelek és védőútlevelek száma valószínűleg elérte a 100.000-et is... Töméretlen házakban sűrűn lakott és hivatalosan kiadott másodlat is forgalomban volt.”

A nyilasok 1944 decemberében a védett házak lakói ellen nagyszabású merényletet terveztek. Ezt csupán a svéd követség titkára, Wallenberg Raoul kérésére a csendőrök és Pozsonyi-úton elhelyezett debreceni rendőrezred akadályozta meg.

Lévai Jenő Fekete Könyve szerint szeptember elején a Lakatos-kormány a németekkel megállapodott, hogy a zsidó lakosságot Budapestről kitelepítve vidéken munkára fogja. A kormány meg is kezdte a zsidó internálótáborok felosztatását. „Csak a Fő-utcai Gestapo-fogságban őrizték zsidó (és magyar) politikai foglyok kiszabadítása (volt) sikertelen. Ezeket már július közepe óta deportálni kívánták a németek, de Faraghó altábornagy utasítására rendőrség és csendőrség vonult fel és így a szállás elmaradt.”

A fegyveres közbelépés hátterét vitéz Király Gyula csendőr ezredes a következőképpen világította meg:

„A németek becsületszóra ígérték, hogy a Fő-utcai fogházba zárt magyar politikussokat nem fogják Németországba elhurcolni. Ennek dacára fegyveres közbelépéssel kellett az elhurcolást megakadályoznunk. Ezt a közbelépést hárman szerveztük meg: vitéz Temesváry Endre csendőr vezérőrnagy, a budapesti csendőr és rendőr karhatalmak parancsnoka; vitéz Balázs-Piri Gyula csendőr ezredes, a belügyminisztérium Csendőrségi Osztályának vezetője és magam, mint a belügyminisztérium Közbiztonsági Főosztályának vezetője.”

vitéz Temesváry vörge. és vitéz Király ezds-t a németek 1944. X. 16-án reggel hivatalukban letartóztatták és elhurcolták.

Angol—amerikai álláspont

A jeruzsálemi perben Eichmann Adolf nem ült egyedül a vádlottak padján. A tanúvallomások és bemutatott iratok a Zsidó Tanácsokon kívül terhelő bizonyítékokat szolgáltatottak még az angolok ellen is.

Kiderült, hogy Brandl Joél budapesti zsidót az SS kíségette Törökországba, hogy ott a magyar zsidók kiengedése fejében bizonyos árukat szerezzen Németországnak. Amikor Brandt hivatalos utazása során szíriai területre érkezett, az angolok letartóztatták. Négy és fél hónapig tartották fogva; ezzel megakadályozták a zsidóság egy részének kijutását a semleges Törökországba.

A cionista szervezet vezetői hihetetlen erőfeszítéseket tettek a mentés érdekében, de Londonban süket fülekre találtak. Dr. Chájim Weizmann kérte az angol kormányt, hogy bombázzák az auschwitzi gázkamrákat és krematóriumokat. Ugyanakkor kérte az Auschwitzba vezető vasútvonalak és hidak bombázását. A kérést elutasították...

Egy másik akta arról tanúskodik, hogy 1944 elején — tehát abban az időben, amikor a magyar zsidóság még úgyszólván intakt volt — tervet nyújtottak át az angol hatóságoknak többszáz palesztinai zsidó önkéntes magyarországi bevetésével kapcsolatban. A tervek szerint a palesztinai önkénteseket ejtőernyővel kellett volna ledobni Magyarország fölé. Az angol katonai hatóságok jóváhagyták a tervet, mert tisztában voltak annak stratégiai jelentőségével. Kivitelezésre mégsem került sor, mert a gyarmatiügyi minisztérium politikai okokból ellenezte...

Hosszú a bűnlajstrom, amely az angol kormányt és az angol népet a vádlottak padjára ülteti. Ha közvetlenül nem is, de közvetve ők is részei az európai zsidóság kiirtásának.